Planul

Tema: *Rolul desenului în dezvoltarea capacităţilor creative la vârsta preşcolară mare*

Actualitatea temei.....2

I.1. Problemele conceptuale şi factorii care contribuie la dezvoltarea creativităţii.....7

I.2. Bazele psiho–pedagogice de dezvoltare a capacităţilor creative.....18

I.3. Condiţiile psiho-pedagogice de dezvoltare a capacităţilor creative la vârsta preşcolară mare.....37

I.4. Rolul desenului în dezvoltarea capacităţilor creative.....49

I. Baza experimentală.....69

II.1. Diagnosticarea nivelului de dezvoltare a capacităţilor creative a copiilor de vârstă preşcolară mare la etapa iniţială.....69

II.2. Condiţiile pedagogice de dezvoltare a capacităţilor creative la activitatea de desen cu copiii de vârstă preşcolară mare la etapa formativă.....78

II.3. Determinarea nivelului de dezvoltare a capacităţilor creative la etapa finală.....84

II. Concluzii.....86

III. Anexe.....87

IV. Bibliografie.....100

I. Actualitatea temei

Asigurarea succesului la învățătură al copiilor în funcție de potențialul lor biologic şi psihic, pe de-o parte şi depăşirea eşecului pe de altă parte, se prezintă ca obiective educaționale de mare complexitate la etapa actuală de dezvoltare a teoriei şi practicii pedagogice.

Eficiența preşcolarului mare depinde nu numai de capacitatea de asimilare a cunoştințelor, priceperilor şi deprinderilor, dar şi de anumite trăsături de personalitate, în particular de imaginația lui. Fără de imaginație este imposibilă acumularea aceloraşi cunoştințe, priceperi şi deprinderi, este cu neputință formarea personalității în ansamblu a preşcolarului mare.

Până în anii 1980 cercetarea asupra creativității a pus foarte mult accentul pe identificarea tipurilor de personalități creatoare şi pe organizarea de cursuri care să predea tehnici de gândire creatoare. Unii autori care fac ştiință la nivel de popularizare sugerează faptul că-ți poți aranja întreaga viața astfel încât ea să fie o „colecție" de creații alimentate de pasiune şi conduse de viziune (Fritz, 1989).

Un alt manual de psihologie descrie creativitatea ca fiind „printre cele mai confuze şi mai greşit folosite concepte în cadrul studiului comportamentului uman" (Child, 1981).

Creativitatea deşi este cercetată de jumătate de secol, este încă o disciplină nematurizată plină de contraverse şi incertitudini. În prezent, unii specialişti ai domeniului încă mai discută faptul dacă aceasta este într-adevăr o disciplină ştiințifică.

În 1989, Teresa Amabile a publicat cartea „Creativitatea ca mod de viață" în care a propus mai multe metode ce au pus accentul pe complexitatea modului în care unii factori de personalitate, de mediu etc. se pot combina pentru a determina o persoană să îndeplinească o sarcină într-un mod mai mult sau mai puțin creativ.

Un rol important, îl are arta plastică în dezvoltarea capacităților creative la vârsta preşcolară mare. Dar e lucru ştiut că în multe din instituțiile preşcolare nu se

ține cont de această conexiune dintre arta plastică şi dezvoltarea capacităților creative.

Cauza esențială fiind faptul că practica învățării preşcolarilor mari în grădiniță nu ține cont de specificul funcționării şi dezvoltării capacităților creative, de relațiile lui cu activitatea de creare.

La etapa actuală, rămâne nesoluționată problema rolului artei plastice în dezvoltarea capacităților creative, lipsa unor ghizi metodici pentru psihopedagogii grupelor preşcolare vizând dezvoltarea capacităților creative, reliefează actualitatea investigației date.

Obiectul cercetării:

Îl constituie procesul de dezvoltare a capacităților creative la preşcolarii mari, prin intermediul artei plastice.

Scopul cercetării:

- Constă în determinarea particularităților specifice de dezvoltare a capacităților creative şi elaborarea unui sistem eficient de activități care va facilita acest proces.
- De a determina căile eficiente pentru evaluarea gradului dezvoltării creativității la o nouă etapă superioară.

În conformitate cu obiectul şi scopul cercetării, au fost stabilite următoarele obiective:

- Studierea lucrărilor ştiințifico-metodice de specialitate;
- Determinarea reperelor psiho-pedagogice al investigației vizând dezvoltarea capacităților creative la copiii de vârstă preşcolară mare;
- Constatarea nivelului de dezvoltare a capacităților creative la arta plastică;
- Diagnosticarea nivelului de dezvoltare a capacităților creative la arta plastică după training;

Ipoteza:

Noi considerăm că creativitatea copiilor preşcolari mari va evalua la o nouă treaptă:

- Dacă vom forma şi dezvolta priceperi şi deprinderi, capacităţi creative de alcătuire şi redare a obiectelor.
- Dacă vom dezvolta priceperi, de redare corectă a formelor, de a aplica independent elemente, forme, obiecte, deprinderea de a lucra cu acuarela, creioane, carioca şi paleta de culori.
- Dacă în activitățile copiilor de artă plastică va fi o consecutivitate.
- Dezvoltarea capacităților creative la preşcolarii mari ar produce progrese în dezvoltarea potențialului creativ.
- Cu cât capacitățile creative vor fi mai dezvoltate cu atât potențialul creativ al preşcolarilor mari va fi mai înalt.
- Potențialul copiilor cu imaginație creatoare dezvoltată se va deosebi de potențialul copiilor cu fantezie mai puțin dezvoltată prin valorile indicilor de: expresivitate, coerență, originalitate, variabilitate, flexibilitate, fluență.

Baza metodologică:

Drept punct de reper al cercetării noastre au servit teoriile referitoare la activitate. Au fost consultate sursele următoarelor autori (Nicola, Comarova, Bonţaş, Muhina, Galperin, Leontiev, Levin, Saculina, J. Piajet, Elconin,Fleorina, Teplov B. M., Chirev A.).

Metodele de cercetare:

În conformitate cu obiectivele investigației au fost utilizate metode psiho-pedagogice.

Metode teoretice – analiza, compararea şi generalizarea datelor din literatura ştiinţifică la problema în speţă;

Metode empirice – observarea, probe psiho-diagnostice, training, experimentul de constatare şi formare;

Metode statistice – analiza calitativă, cantitativă şi comparativă a datelor obţinute.

Noutatea ştiinţifică a cercetării

- A fost abordată problema rolului artei plastice în dezvoltarea capacităţilor creative la vârsta preşcolară mare;
- Au fost elucidate particularităţile dezvoltării capacităţilor creative la arta plastică;
- S-au elaborat şi experimentat modele psiho-pedagogice pentru dezvoltarea capacităţilor creative;
- S-a dovedit că modelele implementate au contribuit la sporirea valorilor indicilor ce indică dezvoltarea capacităţilor creative.

Valoarea practică a cercetării constă în abordarea complexă a problemei.

Rezultatele obţinute întregesc caracteristica rolului artei plastice vizând dezvoltarea capacităţilor creative.

Arta plastică prevede câteva obiective majore:

1. Elaborarea noilor sisteme ştiinţifice de organizare a activităţii plastice.
2. Elaborarea tehnicilor (metodelor, procedeelor de lucru), în cadrul activităţii de artă plastică.
3. Elaborarea formelor şi strategiilor de lucru în domeniul artei plastice.
4. De a forma un volum de cunoştinţe, priceperi, deprinderi la preşcolarii mari, de a aplica în practică acele metode, procedee, forme.
5. Formarea abilităţilor practice la copii.

6. Formarea deprinderilor tehnice şi grafice de lucru cu diverse materiale (creioane, acuarele, carioca).

Arta plastică este strâns legată de ştiințe, de biologie, anatomie, pedagogie, psihologie, matematică.

Rolul artei plastice în dezvoltarea personalității dezvoltă perceperea eu-lui, auzului, văzului, gustului estetic. Formăm un volum de cunoştințe, cum să le aplice în practică creând. Formând atitudini, interese față de arta plastică.

Creativitatea include memoria, imaginația, aplică toate cunoştințele, combină cunoştințele, este producerea a ceva original, irepetabil, unical.

Creativitatea este lucrul creierului şi este o structură specifică pentru psihicul omului. Cum credeți, în afară de om poate cineva să creeze?

Omul trebuie să-şi facă un plan, un proiect pentru a realiza o acțiune, să poată să facă o analiză critică. Creativitatea este o extremă care face posibilă realizarea unor producții sau opere noi. Originalitatea acestui produs sau opere este variată, în dependență de persoană, vârstă, intelectul acelei cunoştințe, interese ale persoanei date. Oamenii de ştiință din pedagogie, psihologie studiază ce este creativitatea, toți o tratează-n mod diferit, dar când se analizează ne dă un produs, un tot întreg. Cum consideră savanții ce este originalitatea?

Muhina – a studiat dezvoltarea psihică a copilului prin desen – artă. Spunea că în baza fanteziei stă imaginația.

Vîgotskii L.S. – „Psihologia artelor” a tratat problema dezvoltării creativității.

Creativitatea este combinarea cunoştințelor în diferite situații pentru a obține ceva nou, original, flexibil şi fluid, schimbător. Este posibilă la orice vârstă şi la orice om şi îşi are valoarea sa. Omul n-are capacitatea de a crea, dar poate fi formată, se bazează pe unele premize, poate fi dezvoltată prin muncă, străduință, efort. Copilul nu are acele capacități, dar motivându-l el poate să obțină nişte

rezultate interesante. Motivul vine de undeva şi este impus. Dacă corespunde caracterul, temperamentul, putem obține rezultate înalte.

I.1. Problemele conceptuale şi factorii care contribuie la dezvoltarea creativității

Formarea şi dezvoltarea potențialului creativ este determinată de logica formării relațiilor fundamentale în societate: personalitate – colectiv (asociație de copii) – societate, familie.

Există 3 factori care pot influența la reuşita preşcolarului:

1. Formarea metodelor neadecvate de învățare.
2. Neajunsurile dezvoltării proceselor psihice.
3. Folosirea neadecvată a particularităților individual-psihologice.

În perioada etativă 6–7 ani baza formării personalului copilului o constituie relațiile, atitudinile ce se formează în activitatea de joc. În această perioadă se dezvoltă intens atitudinile față de sine, ce sunt determinate de activitatea independentă de îndeplinire a însărcinărilor date de vârstnici. Necesitatea copilului de a activa împreună cu vârstnicii poate fi satisfăcută în joc, în cadrul căruia se reproduc atitudinile sociale. În perioada preşcolară copilul începe să se îndepărteze de vârstnici. Apare necesitatea de a activa independent. Intens se dezvoltă capacitățile de autoeducație: a se privi pe sine însuşi, a se autoaprecia, autocompara, autoanaliza şi autoîncuraja. În această perioadă intens se formează atitudinile față de bine şi rău, atitudinile datoriei şi responsabilității, atitudinile față de sine.

Din punct de vedere psiho-pedagogic, ne interesează creativitatea ca structură psihică, care are mai multe fațete. La construirea potențialului creator contribuie numeroşi factori:

a) Psihologici (subiectivi),

b) sociali (obiectivi), sau ereditari

c) naturali *(G. W. Allport; Coh C., Bruner F., Vîgotskii L. S., Mirescu M., Bonţaş I., Cosmovici A. etc.).*

Factorul ereditar poate fi evidenţiat de la naşterea copilului.

Elementele potenţiale de creativitate poate fi expresivitatea, flexibilitatea, fluenţa, sensibilitatea cerebrală, precum şi calităţile analizatorilor şi caracteristicile temperamentale care au un rol important în declanşarea, dezvoltarea şi manifestarea creativităţii. Aici trebuie să avem în vedere şi relaţia subiectului cu factorii de mediu şi educaţionali.

Factorii de natură intelectuală. Funcţia esenţială a procesului de creaţie o constituie imaginaţia. Imaginaţia este definită ca un proces de combinare a imaginilor, ceea ce se potriveşte mai mult imaginaţiei artistice. Însă cercetările actuale fac să ne convingă că creativitatea poate avea loc în orice domeniu. Încât imaginaţia poate fi definită ca acel proces psihic al cărui rezultat este obţinerea unor reacţii, fenomene psihice noi pe plan cognitiv, afectiv sau motor. Fiind componenta cea mai importantă a creativităţii, însuşirile prin care ea se manifestă pot fi considerate drept principalele caracteristici ale creativităţii. Ei vizează interacţiunea dintre operaţii (cunoaştere, memorie, gândire convergentă - divergentă, apreciere critică); (conţinuturi exprimate: complementar, semantic, simbolic, imagistic), produse proiectate realizate ca: elemente, clase, relaţii, sisteme, transformări, predicţii). Factorii operaţionali sunt angajaţi la nivelul procedeelor specifice creativităţii sintetizate în două categorii, de tehnici :

a) tipice metodei Brainstorming asalt de idei, care presupune respectarea următoarelor reguli: anularea criticismului, libertatea de producere a ideilor, combinarea ideilor, perfecţionarea lor.

b) Tehnici tipice gândirii creative: tehnica sintezelor morfologice, tehnica metaforei şi analogiei. Factorii comportamentali sunt exprimaţi la nivel de stil cognitiv analitic – sintetic, măsurabil prin variabile de consistenţă şi neconformism; atitudini cognitive care permit o valorificare optimă a atitudinilor şi cunoştinţelor în curs creator; (care implică „nevoia de noutate

şi de orientare spre ceva nou" Paul Popescu-Neveanu 1978 , p.18). Funcțiile creativității determină structura tridimensională a creativității, reflectă cerințele funcționale ale creativității la nivel de produs, proces, personalitate.

a) Funcția socială a creativității determină modul de realizare a produsului creator stimulînd şi dirijînd acele comportamente ale personalității semnificative din perspectiva perfecționării raportului cognitiv , afectiv, motivațional asumat față de realitatea economică politică , culturală . În această accepție, produsul creativ este cu atît mai elevant cu cît este mai extinsă şi mai profundă structurarea posibilităților personalității de înțelegere a realității sociale.(Landan , Erica , 1979, p.77.). Funcția socială a creativității urmăreşte, însă , nu numai calitatea imediată a produsului creator, ci şi efectele optimizante ale acestuia care au o sferă de acțiune din ce în ce mai largă , la nivel temporal şi spațial , mergînd chiar pînă la nivelul relațiilor de macrosistem .Fiecare societate stimulează şi reflectă un tip aparte de creativitate (Roco Mihaela ,1979. p.29.)

b) Funcția psihologică a creativității determină modul de realizare a procesului creator angajând toate resursele existente la nivelul sistemului psihic uman, cu unele accente evidente care vizează: inteligența în calitate de aptitudine generală, care asigură premiza sesizării, rezolvării, inventării de probleme şi de situații-problemă; gândirea, în calitate de produs de cunoaştere logică, proiectată multifazic, pe baza unității informațional – operațional, realizabilă în sens convergent, divergent; imaginația - în calitate de proces de cunoaştere logică, specializat în (re)producerea noului prin (re)combinarea informațiilor dobândite anterior, aptitudinile speciale, în calitate de „vectori" ai acțiunii eficiente, reglatori în anumite domenii de activitate; atitudinile (afective, motivaționale, caracteriale), în calitate de „vectori" ai acțiunii eficiente, autoreglatori în orice domeniu de activitate . Privite din perspectiva funcționalității lor creative, toate elementele sistemului psihic uman pot evolua ca însuşiri generale ale personalității creatoare implicate de-a lungul întregului proces creator.

c) Funcția pedagogică a creativității determină modul de comportare a personalității creatoare, angajată în proiectarea unor acțiuni educaționale -didactice realizabile în condiții de transformare continuă a raporturilor subiect-obiect. Definiția conceptului de creativitate pedagogică presupune valorificarea deplină a componentelor structural-funcționale, analizate anterior, interpretabile şi realizabile în sens prioritar formativ. Structura creativității pedagogice evidențiază anumite caracteristici specifice, dezvoltate la nivelul: produsului creator, procesului creator, personalității creatoare.

Fluiditatea – este posibilitatea de a-ți imagina în timp scurt numeroase imagini sau idei, unele fără utilitate, dar printre ele găsindu-se şi cele adecvate soluții căutate;

Plasticitatea – este uşurința de a schimba punctul de vedere, modul de abordare a unei probleme, când un procedeu se dovedeşte inoperant;

Originalitatea - este expresia noutății, a inovației; când vrem să testăm această calitate la cineva, ea poate determina prin rapiditatea statistică a unui răspuns. Anume originalitatea garantează valoarea rezultatului muncii creatoare (Vîgotskii L. S., Psihologia artei).

Disocierea – este capacitatea combinatorie a două sau mai multe lucruri şi fenomene pe care alții nu au avut curiozitatea sau abilitatea de a le asocia. F. Bruner scrie „Orice formă de creativitate, creşte dintr-o activitate combinatorie”

Imaginația creatoare - constituie o aptitudine importantă care are la bază predispoziții ereditare, mai mult sau mai puțin dezvoltate. Însă dezvoltarea ei presupune multă muncă şi exercițiu. Exercițiul realizează rolul altei funcții în structura creativității - al memoriei.

Memoria este numai aparent antagonica imaginației, dar ideile noi se sprijină totdeauna pe acțiunile acumulate în prealabil.

Factorii aptitudinali include în sine aptitudinile speciale, nivelul gândirii şi inteligenței. Inteligența se explică ca o aptitudine asupra căreia au fost formulate

variate puncte de vedere. Dacă o definim ca o aptitudine generală care contribuie la formarea capacităților şi adaptarea cognitivă a individului în situații noi, atunci ne dăm seama că posibilitățile de gândire ocupă locul central în această capacitate complexă, influențate de alte funcții psihice. (Paul Popescu Neveanu, 1978, pag. 18; Sorin Cristea, 2000).

Factorii nonintelectuali pot fi explicați prin factori motivaționali, aptitudinali, temperamentali şi caracteriali.

Motivația (mobilurile şi stimulii) pot fi un imbold de dinamizare a creativității.

Efortul de pregătire şi investigație. Fără efort, nici pregătirea şi nici creativitatea nu pot ajunge la nivele ridicate de performanță. Mobilurile intrinsece, în deosebi - spiritul de născocire, pasiunea pentru un domeniu etc. şi motivele extrinsece, recompensele dinamizează creativitatea. Nu în ultimul plan se plasează şi factorii aptitudinali fără de care omul nu poate ajunge la nivele ridicate de performanță.

Factorii temperamentali şi caracteriali au o influență deosebită în dezvoltarea creativității. Predespozițiile şi capacitățile nu sunt suficiente pentru ca cineva să devină inventator sau creator de artă. Pentru aceasta este nevoie să existe o motivație, o dorință, o aspirație creatoare. Adevărații creatori devin animați de sentimente trainice, chiar de veritabile pasiuni care le domină preocupările, aspirațiile de fiecare zi. Succesele le cauzează emoții puternice intensificând obsesiile lor creatoare. Pentru a crea se cere o voință fermă, perseverență, depunerea îndelungatelor eforturi. Cine se descurajează uşor şi nu e capabil să dea piept cu greutățile nu poate ajunge la realizări notabile. Nici în artă, nimeni, chiar marile talente, n-au creat nimic remarcabil fără o luptă îndârjită pentru îmbogățirea mijlocului de expresie, armonia culorilor etc.

Creativitatea ca trăsătură general – umană poate să se manifeste în decursul vieții personalității în mod spontan, întâmplător. Se are în vedere că este posibil contactul, „întâlnirea" spontană a personalității cu obiectul şi acțiunea social -

adecvată ei sau corespunzătoare tipului specific de dispoziție creativă. Însă acest contact poate sau nu poate avea loc.

Factorii dezvoltării psihice pot fi externi şi interni.

Factorii interni pot fi de natură biologică, ereditară şi psihosocială.

Factorii externi: mediul şi educația.

Factorii interni sunt: ereditatea, trăsăturile psihosociale ale personalității (calități ale proceselor psihice, trebuințe şi motive interne ale acțiunii), apoi experiența personală nemijlocită şi concretă dobândită de ființa umană in cursul evoluției sale.

Factorii externi sunt alcătuiți din ansamblul condițiilor ale elementelor şi forțelor tuturor influențelor care se exercită din exterior în scopul formării şi dezvoltării personalității. În cercetările psihologilor şi pedagogilor *(M. A. Danilov, V. Zîcova, N. A. Mencinskaia, T. A. Vlasova, M. S. Pevzner, A. N. Leontiev, A. R. Luria, A. A. Smirnov, L. S. Slavina, Bonţaş, I. Nicola, Piajet, Comarova, Muhina, Vîgotskii, Galperin)* găsim că în procesul dezvoltării psihice, elementele celor două grupe de factori se intercondiționează, creează o anumită fuziune, o întrepătrundere care sporeşte potențialul existent al individului şi determină o permanentă restructurare a formelor de reacție, realizând schimbări continue, imperceptibile, dar care se acumulează în întreaga structură a vieții psihice. Pe parcursul activității, factorii interni şi externi se integrează în sisteme funcționale unitare, dând naştere unor produse şi structuri operaționali cu calități noi şi cu eficiență sporită.

Deci, ce este creativitatea, cum putem s-o cunoaştem şi stimula?

Răspuns la această întrebare o găsim în teoriile savanților *(Kubie, Piercon, Bejan, Piajet, Richard, R. Muchielli, Vîgotskii)*.

Mai întîi, trebuie să fim conştienți, şi să combatem anumite piedici în calea manifestării imaginației, creativității.

După Bonțaş şi Nicola, creativitatea - este o capacitate (proprietate, dimensiune) complexă şi fundamentală a personalității, care sprijinindu-se pe date

sau produse anterioare, în îmbinarea cu investigaţii şi date noi, produce ceva nou, original, de valoare şi edificienţă ştiinţifică şi social-utilă, ca rezultat al influenţelor şi relaţiilor factorilor subiectivi şi obiectivi – a posibilităţilor (şi calităţilor) persoanei şi a condiţiilor ambientale ale mediului socio-cultural.

Ea poate fi considerată şi ca aptitudine, dispoziţie a intelectului de a elabora idei, teorii, modele noi originale. Gândirea este procesul cognitiv cel mai important, fiind apreciat îndeosebi prin creativitate. „Gândirea ca o capacitate de prim ordin a personalităţii – există ca gândire umană numai prin creativitate." *(E. Kant)*

Elementele esenţiale prin care se poate constata existenţa creativităţii sunt: flexibilitatea, noutatea şi originalitatea, fluenţa, senzitivitatea (sensibilitatea senzorială), ingeniozitatea, expresivitatea.

În afară de faptul că este o capacitate şi aptitudine (dispoziţie) a personalităţii, a intelectului, este în acelaşi timp, un produs şi un proces. Este un produs pentru că se dobândeşte ca realitate de a realiza ceva nou (idee, teorie, model, metodă, tehnologie etc.) prin activitate, prin experienţă, necesitând foarte multă muncă.

În ce priveşte factorii creativităţii, se poate vorbi, mai întâi, de aptitudini pentru creaţie. Există anumite structuri cerebrale, pe care nu le cunoaştem, care favorizează imaginaţia, ele creând predispoziţii de diferite grade pentru sinteza unor noi imagini, noi idei. Totuşi e nevoie de intervenţia mediului, a experienţei pentru ca ele să dea naştere la ceea ce numim talent.

Edison spunea: că în creaţie este nevoie de 99% transpiraţie şi 1% inspiraţie. Este totodată şi un proces, fiindcă necesită evoluţie în timpul dezvoltării şi, uneori, retrageri a factorilor şi elementelor noi, necesită învingerea unor obstacole, etc.

Viaţa, în toate domeniile ei, necesită ca aproape fiecare individ să realizeze unele operaţii noi, ca urmare a unor combinări şi recombinări, asocieri etc., a datelor elementelor existente, care se obiectivează în anumite soluţii (metode etc.) utile şi mai eficiente – de exemplu o inovaţie care reprezintă unele elemente de

creativitate. Conform opiniei lui Bonțaş, Piajet, creativitatea propriu – zisă necesită înzestrări şi capacități intelectuale etc., deosebite, care să se obiectiveze în produse noi, originale, nemaiîntâlnite până acum şi care determină schimbări calitative (de valoare şi eficiență) într-un domeniu anumit.

Creativitatea se poate manifesta în toate domeniile cunoaşterii şi vieții sociale: ştiințifică, tehnică, economică, artistică, organizatorică (management), pedagogică etc.

Creativitatea poate fi cunoscută, măsurată şi stimulată.

Fiecare individ normal posedă o doză de creativitate.

Creativitatea ca rezultat al stimulării şi activității înseamnă acumulări de capacități, abilități şi posibilități de realizare a ceva nou, original, în plan ideal – abstract ca şi, după caz, în plan practic, deci inventivitatea ideatică şi practică. Autorii Bonțaş, Piajet, Nicola, Comarova afirmă că: la naştere copilul posedă doar o anumită potențialitate creativă, evidențiată de o anumită flexibilitate, fluență şi sensitivitate (sensibilitate) a scoarței cerebrale (şi a sistemului nervos în general). Ulterior, în procesul educației şi activității, al rezolvării unor probleme ridicate de viață, sporeşte potențialitatea menționată (flexibilitatea, fluența, expresivitatea, sensitivitatea) desigur, în funcție de dezvoltarea şi manifestarea factorilor intelectuali, aptitudinali, caracteriali şi de mediu, dezvoltându-se alte niveluri ale creativității – cum sunt originalitatea şi inventivitatea.

Pentru a asigura progresul uman şi bunăstarea materială şi spirituală a oamenilor, este nevoie de multă creativitate, de depistarea, stimularea şi de finalizarea ei în inventivitate ideatică şi practică, în toate domeniile. Trebuie cunoscut, stimulat şi valorificat acest potențial.

Au studiat fenomenul *H. C. Lehman, A. F. Osborn* şi alții. Creativitatea se poate manifesta în toate etapele de vârstă, pe tot parcusul vieții, însă vârsta cea mai productivă în creativitate este între 25-40 ani.

Factorii creativității au asemănări cu cei ai învățării eficiente. Au fost studiați de numeroşi psihologi, printre care menționăm pe *(G. N, Allport, SUA, Caterina Cox)*. Pe lângă coeficientul de inteligență, un rol important în creativitate îl au factorii: ereditatea, capacitățile intelectuale, aptitudinile, caracterul, mediul socio-cultural, efortul susținut de pregătire şi investigație şi altele.

Din punct de vedere al produsului creativ, creativitatea poate manifesta următoarele tipuri (trepte, niveluri sau paliere):

expresivă – este cea manifestată prin soluții mai eficiente de producție, ca urmare a unor mai multe eficiente de productivitate etc., cu valențe de perspicacitate;

productivă – este cea mai manifestată prin soluții mai eficiente de producție, ca urmare a unor combinări şi recombinări, asocieri de date şi soluții existente, cunoscute;

inovativă – este legată de cea expresivă şi productivă, dar aduce o soluție nouă care sporeşte simțurilor productivitatea;

inventivă – constă în depăşirea calității şi performațelor creației productive şi inovatoare în baza unei gândiri şi restructurări noi, produce o idee, soluție, tehnologii noi, originale ce dinamizează progresul teoretic sau practic într-un anumit domeniu tehnico-ştiințific etc. Invențiile reprezintă inteligența creativă de specialitate foarte valoroasă a indivizilor şi ale unui popor.

emergentă – reprezintă idei, teorii, soluții, tehnologii, etc. cu caracter de invenții sau descoperiri excepționale, care revoluționează diversele domenii ale cunoaşterii sau practicii – chimie, medicină, biologie, matematică, literatură, economie, arta plastică, tehnică, etc., ca de exemplu: teoria relativității a lui Albert Einstein.

În desfăşurarea procesului creativ sunt remarcate anumite etape interdependente, astfel: preparația (pregătirea) creativitatea nu porneşte de la un loc gol, de la nimic, ea se bazează pe un fond ideatic şi acțional aperceptiv, ea

înseamnă şi învățare (pregătire) nouă, prin documentare şi experimentare (analize, raționamente, sinteze, calcule, prelucrări, formulare de ipoteze „modele”, de date noi etc.), care se restructurează cu cele aperceptive.

Incubația (dezvoltarea „naturală”) asocieri, bisocieri, combinări, recombinări, restructurări de date, structuri, modele etc. În mod inconştient, subconştient, preconştient şi conştient, care creează datele, ideile, structurile, modelele, soluțiile noi, etc., cu asigurarea condițiilor interne şi externe;

Inspirația (iluminarea); apariția bruscă a noului, a creației, a noilor idei, modele, sisteme, structuri, teorii, tehnologii etc., în mod inconştient, subconştient, preconştient, (în vise) şi conştient;

Verificarea (controlul) creația fiind un rezultat al factorilor subiectivi şi obiectivi are nevoie de controlul veridicității, autenticității valorii, aplicabilității şi eficienței în plan teoretic şi aplicativ. Acest control, făcut adesea prin experimentări pe stații (clase, eşantioane etc.) pilot, înlătură probabilele erori sau neconcordanțe cu cerințele reale, evitând cheltuielile neeconomice sau eşecurile în condițiile generalizării creațiilor.

Există interacțiune între creativitate, inteligență, randament (preşcolar, şcolar), conținutul învățământului şi rezultatele învățării.

Inteligența a cunoscut numeroase definiții: capacitatea de adaptare mintală la situații noi (Claparede şi Stern); capacitatea ce exprimă nivelul dezvoltării mentale ca factor de disponibilitate şi operativitate, în cadrul unor situații noi; capacitatea intelectuală.

Sintetică a persoanei la baza căreia stă gândirea flexibilă, posibilitatea de adaptare la situații noi etc. Deci, inteligența este o condiție de creativitate, îndeosebi, prin elementele de adaptare la situațiile noi, fapt de altfel remarcat la factorii creativității.

Randamentul preşcolar reprezintă nivelul, calitatea, valoarea şi eficiența teoretico – aplicativă la care a ajuns copilul la un moment dat (îndeosebi în

momente finale), în procesul învățării (instruirii). Este o cerință a creativității în situația în care el este obținut în condițiile preşcolarului ,,subiect al educației" atunci când este bazat pe învățătură euristică.

Desigur şi randamentul preşcolar depinde de un sistem de condiții care favorizează ca atare şi creativitatea: dezvoltarea gândirii independente şi creative în învățare, evitând gândirea stereotipă; metodologii problematizate: metodologii euristice – descoperiri şi redescoperiri; învățarea prin investigare, cercetare, rezolvarea de probleme concrete, legate de practică, şi altele.

Cercetarea pedagogică evidențiază că nu este întotdeauna concordanță deplină între randamentul preşcolar, inteligență şi creativitate. Unii profesori apreciază pe cei inteligenți şi mai puțin pe cei creativi. Se constată că cei inteligenți nu obțin, în mod obligatoriu şi randament maxim la învățătură, mai ales dacă nu depun şi eforturi de învățare.

Totuşi, cercetarea şi viața au arătat că atunci când inteligența este îmbinată cu eforturile de învățare, de aflare (căutare), creativitatea are un rol foarte important.

I.2. Bazele psiho–pedagogice de dezvoltare a capacităților creative

Creativitatea

Expresivă	Productivă	Inovativă	Inventivă	Emergentă

Factorii creativității

Sociali	Ereditari	Educaționali

Flexibilitatea, fluența, senzitivitatea cerebrală. Originalitatea,

Dinamica creativității

Prepararația	Incubația	Inspirația	Verificarea

Condițiile

Mediului ambiant natural	Mediului ambiant educațional	Mediului ambiant social

Elementele ale mediului care pot frâna creativitatea

Inerția de gândire şi acțiune	Descurajarea, resemnarea, timiditatea, inhibiția	Rigiditatea în aprobarea problemelor

Metode şi procedee creative

Brainstorming-ul	Sinectica

Procedee de stimulare a imaginației

Utilizarea	Analogia	Adaptarea	Modificare

Amplificarea	Substituirea	Inversarea

Psiho-pedagogia contemporană evidențiază câteva etape ale procesului de creație.

1. *Etapa de preparare* – atunci când se adună informație.
2. *Etapa de incubație* – internă, duce idee în sine şi vrea să o realizeze.
3. *Etapa de iluminare* – este acel moment fericit când omul găseşte soluția. Poate să vadă opera în vis, poate să vadă produsul realizându-se. Ceea ce a visat a realizat.
4. *Etapa de verificare* – dacă a fost corectă ideea care a apărut şi a fost realizată.

Prin aceste patru etape decurge creativitatea.

Cercetările pedagogilor, psihologilor, plasticienilor ne permit că semnul distinctiv al creativității este transformarea. Transformându-le noi putem crea ceva nou. La perioada copilăriei poate să fie dezvoltată creativitatea şi anume afirmă acest lucru psihologii *(Vîgotskii, Muhina, Rubenstein)*. Pedagogii care au activat în domeniu *(Comarova, Kazakova, Cosminskaia, Curocikina, Pantiuhina, Samorukova, Lagunskaia, Zolotnikov).*

Levin, Teplov, Chibri, Pincasistîi, Cisteacov, Bogaciova, consideră că creativitatea este posibilă la vârsta preşcolară şi au formate careva predespoziții, fără instruire nu pot obține acele succese, deoarece vor întâlni careva greşeli, greutăți în calea lor şi rezultatul va fi anevoios.

Capacitățile se obțin numai prin muncă, prin instruire şi educație. Pedagogul trebuie să dispună de o măiestrie foarte înaltă ca copilul nici să nu simtă că el este tutelat. Să formăm deprinderi grafice, cum mai uşor trebuie să facă o linie orizontală, verticală, un cerc, un patrat.

Singur copilul n-o să reuşească să însuşească ce culori pot să îmbine pentru a obține o culoare dată, unde trebuie să situeze un punctişor în locul ochiului. El poate să afle lucruri frumoase, noi, care duc la o dezvoltare mai înaltă. Să ne

folosim de acele trepte senzitive identice acelei perioade de dezvoltare a copilului corespunzătoare vârstei.

Copacul se desenează în felul următor, învățând copiii să redea o linie verticală, orientând copilul cu vârful pensulei din partea de sus conduce pensula în jos şi câteva crenguțe situate în formă de unghi. Pe baza cunoştințelor intelectuale creăm, dezvoltăm la copii potențialul creativ. Trebuie să respectăm nişte etape. Având abilități practice născociri teoretice putem să dezvoltăm creativitatea.

Să formăm cunoştințe, priceperi, deprinderi, să formăm capacități de analiză, sinteză, comparare, să învățăm copilul să mediteze asupra celora ce este în mediu. Să spună-n glas despre ceea ce a meditat. Prelungind sa-şi grămădească, achiziționeze cunoştințe şi să le spună în glas, să le analizeze, caracterizeze. Să-şi poată alege o temă după capacitățile şi posibilitățile sale.

Să conştientizeze conținutul viitoarei imagini, din ce elemente, figuri, forme o să realizeze.

Selectarea materialului – de unde să aleagă materialele pentru desen , foaia de hârtie, culoarea, conturul foii la modelare, lut, cuțitaş, obiecte de a scobi, de a face un ornament pe obiectul modelat.

Actualizarea – ce şi cum să redea.

Proiectarea – copilul trebuie să ştie să-şi poată proiecta, de ce, cum poate începe lucrarea. De educat în aşa fel, de dirijat copilul ca el să aibă încredere în forțele proprii.

Atingerea unui nivel, unei trepte spre talent, noi putem dezvolta la copii. Copilul trebuie să-şi proiecteze lucrul pe foaia de hârtie imaginativ, să fie o consecutivitate în acest lucru.

Intens la grupa pregătitoare dezvoltăm creativitatea în baza celor dezvoltate. Copilul îşi proiectează unele culori, lungimi, unor forme, mărimi.

Studierea modelului

Să dăm posibilitate copiilor să-şi aleagă culoarea catargului, corăbioarei, steguleţului. Să studieze cu ce să înceapă, cum trebuie să decurgă, cu ce să termine.

Actualizarea modului de acţiune

Actualizăm acei copii care au fost mai pasivi.

Lucrarea copiilor şi evaluarea rezultatelor, avându-se în vedere integritatea imaginilor, tehnici de interpretare, specificul imaginaţiei a unor copii.

Evaluarea – ce a făcut corect şi ce nu singur, nu cu ajutorul colegului.

Folosirea metodelor didactice de instruire, netradiţionalele tehnici, metode, sunt destinate pentru predestinarea, dezvoltarea imaginaţiei, fanteziei şi a culorilor, deprinderile grafice de a reda corect nişte contururi, imagini, forme, particularităţi ale corpului, la procedeele netradiţionale nu se dezvoltă. Ele nu trebuie de permis să persiste mult în activităţile copiilor pentru că nu dezvoltă nimic. Să nu abuzăm de aceasta, lăsând în urmă celelalte metode care dezvoltă.

Să integrăm muzica cu aplicaţia, cu desenul, este cu totul altceva.

Problema dezvoltării creativităţii a fost cercetată în mai multe decenii. Odată cu dezvoltarea învăţământului preşcolar o atenţie deosebită se acordă problemei dezvoltării creativităţii în psihologie şi pedagogie. Ca şi la etapele de vârstă şcolară, procesul de dezvoltare a creativităţii la preşcolari presupune aceeaşi structură. Această structură exprimă independenţa existentă între produsul creator – procesul creator, personalitatea creatoare.

Produsul creator reprezintă, în esenţă, un element nou în raport cu experienţa socială anterioară sau cu experienţa de viaţă a unui individ: criteriul originalităţii, un cadru de corelare care reprezintă spaţiul ierarhic de manifestare a creativităţii, în plan individual sau social (Landan, Erica, 1979, pag. 20).

Criteriul relevanţei care permite autoevaluarea performanţei indiferent de forma sa de manifestare (produs creator material sau spiritual), în termeni de utilizare socială.

Originalitatea şi relevanța produsului creator, exprimate la diferite grade de generalitate, acoperă cinci niveluri ierarhice. Primele două niveluri corespund planului secundar al creativității care stimulează apariția unor elemente noi, semnificative, doar în raport cu experiența individuală. Ele asigură înțelegerea fenomenelor studiate, lărgirea acesteia în limite cunoscute sau aplicate deja la scara valorilor sociale. Ultimele două nivele corespund planului primar al creativității care oferă o nouă înțelegere a fenomenelor studiate. Ele asigură transformarea, restructurarea în adevăruri noi în raport cu realizările anterioare înregistrate într-un domeniu sau altul de activitate. Între cele două niveluri, un rol aparte revine inventivității. Ea trebuie concepută ca un nivel tranzitoriu, care stimulează saltul de la produsele creative, semnificative, individual la produsele creative angajate social.

Idei similare a elaborat Sorin Cristea cu referire la:

Procesul creator presupune parcurgerea următoarelor patru etape:

pregătirea – acțiunii complexă bazată pe următoarele operații: identificarea problemei în termeni optimi (natură, specific, timp, etc.).

Analiza datei problemei în vederea formulării clare a acestora (premise, principii, resurse posibile şi necesare,), acumularea şi selecționarea informației necesare pentru abordarea corectă a problemei; prelucrarea şi sistematizarea informației stocate, elaborarea strategiei de rezolvare a problemei la nivelul unui plan operativ;

Incubația – o acțiune complexă realizabilă intensiv sau şi extensiv prin diferite operații de organizare şi reorganizare a informației pregătite anterior prin procesări care valorifică experiența individuală şi socială a subiectului la nivelul conştiinței acestuia dar şi în planul verigilor sale profunde, dependente de zona inconştientului dar şi a conştientului;

Iluminarea – acțiunea complexă de asociere şi de combinare a informației care declanşează momentul inspirației, respectiv al descoperirii soluției optime de rezolvare a problemei;

Verificarea – acțiunea complexă de evaluare finală a soluției adoptate anterior, realizabilă prin operații de apreciere, validare, aplicare, în condiții de amendare, finisare, ajustare, reorganizare, perfecționare permanentă. Procesul creator implică sesizarea şi rezolvarea unor probleme, acțiune complexă bazată pe următoarele operații: definirea şi înțelegerea tipului de problemă, avansarea unor soluții virtuale, ipotetică a soluțiilor probabile, (re)actualizarea – activarea cunoştințelor şi capacităților necesare pentru alegerea soluției optime, alegerea soluției optime pe criteriul originalității şi al eficienței, aplicarea soluției optime în cadrul specific definit de problema existentă; verificarea modului de rezolvare a problemei în sens managerial (abordare sistematică – optimă – strategică).

Aceleaşi idei le înâlnim la *I. Nicola, Bonțaş*.

Personalitatea creatoare reprezintă cea de a treia dimensiune a creativității, care evidențiază resursele sistemului psihic uman, capacitatea acestuia de a angaja un proces creator, susținut la nivelul conştiinței individuale cu scopul de a produce ceva nou, original şi eficient. Trăsăturile personalității creatoare pot fi grupate la nivelul următoarelor trei categorii de factori: intelectuali, operaționali, comportamentali, (*Nicola Gr*. 1981, pag. 21-22). Funcția pedagogică a creativității - orientează în mod special, realizarea a două acțiuni complementare: elaborarea unui model de educare a creativității; proiectarea unei învățări creative.

Elaborarea unui model de educare a creativității presupune valorificarea, la diferite niveluri de generalitate a raportului funcțional existent între comportamentul creativ şi flexibilitatea gândirii creatoare .

Obiectivul general vizează formarea, dezvoltarea unei personalități capabile să se angajeze creator în plan cultural, profesional, etic.)

Obiectivele specifice intermediare vizează proiectarea, realizarea unei educații problematizante, posibilă prin: stimularea gândirii prin sesizarea şi rezolvarea unor situații - problemă din ce în ce mai complexe: dezvoltarea

capacităților operaționale definitorii pentru personalitatea creatoare (analiză - sinteză; generalizare – abstractizare; evaluare critică); activarea metodologiilor pedagogice bazate pe corelarea optimă a factorilor interni (stil cognitiv, atitudini - aptitudini creative); cu factorii externi (tehnologiile de: comunicare, cercetare, acțiune practică, programare specifică, necesare pentru cultivarea creativității).

La vârsta preşcolară sunt preconizate un şir de obiective concrete care vizează operaționalizarea obiectivelor generale şi specifice la niveluri dependente de condițiile concrete de realizare (resursele creative ale organizației şcolare, clase de elevi, tipului de activitate educativă, didactică proiectat etc). În condițiile unei educații/instruiri problematizante, aceste obiective concrete pot dezvolta gradual următoarele performanțe şi competențe susținute prin sarcini didactice adecvate, realizabile pe parcursul unor activități de: stimulare a flexibilității gândirii, cultivare a gândirii divergente valorificare a aptitudinilor speciale.

Piajet J. studiind procesele psihice determină că: proiectarea învățării creative presupune anticiparea unor strategii manageriale deschise, aplicabile în timp şi spațiu prin: clarificarea scopului învățării creative la nivelul interacțiunii existente între: operativitatea intelectuală – performanța şcolară – restructurarea permanentă a activității de predare – învățare – evaluare; stabilirea sarcinilor cadrelor didactice în condițiile învățării creative (individualizarea fiecărei secvențe didactice prin diferite procedee de aprobare, vezi sentimentul succesului, încurajarea spontaneității, stimulare a potențialului minim – maxim, amendare a superficialității); crearea unei atmosferi afective, optime, necesare pentru anularea treptată a factorilor de blocaj (teamă, tensiune, imitație, conformism, criticism, frică); valorificarea psihologică deplină a corelației profesor – elev la nivelul tuturor conținuturilor educației intelectuale, morale, tehnologice, estetice, fizice.

Conceptul pedagogic de creativitate propune un model teoretic adaptabil la condițiile unui „praxis" educațional deschis autoperfecționării permanente. În această accepție, creativitatea defineşte: un produs creator situat cel puțin la nivel

inventiv; un proces creator orientat în direcția sesizării şi a rezolvării – problemă la nivelul gândirii divergente; o dimensiune axiologică a personalității care valorifică resursele globale ale sistemului psihic uman, la nivelul interacțiunii optime dintre atitudinile şi aptitudinile creative.

Florin Druță – 1997, afirmă că pînă în anii '50 atenția psihologilor era centrată pe analiza procesului de creație, considerat ca un fenomen rar, prezent exclusiv la elitele ştiințifice şi la marii creatori de opere literare şi artistice. Cunoştințele eleborate au rezultat în mod esențial din analizele biografice ale savanților *L.Kubie, M.Bejan, H. Piercson, J. Piajet, E. Richard.* Oamenilor de artă, sau din mărturiile pe care le-au lăsat unii dintre ei. După al doilea război mondial, creativitatea apare ca o necesitate socială şi economică, devenind obiect de cercetae de sine stătător. Conceptul de creativitate se aplică deja atât copilului care se joacă cât şi inventatorului sau omului de artă.

Creativitatea este definită uneori ca fiind „procesul prin care un individ sau un grup plasat într-o situație dată elaborează un produs nou original în conformitate cu necesitățile şi scopurile situației respective". Alții o definesc drept „capacitatea de a organiza (reorganiza) elementele câmpului perceptiv sau imaginativ indiferent că este vorba de joc, principii matematice sau cuvinte".

Procesul creativ poate fi realizat în mod intenționat, el poate fi învățat şi dezvoltat la un mare număr de oameni. La aceste idei se adaugă cele ale lui Osborn potrivit cărora cercetarea de grup poate favoriza în anumite condiții, creativitate. Opinia lui Osborn, potrivit căreia punctul de plecare al creativității este imaginația. Imaginația este definită ca aptitudine de a reprezenta obiecte absente şi de a combina imaginile acestora între ele.

Unii autori *(Muhina E., Vetlughina N.A., Comarova, Cazacova)* fac distincția între imaginația reproductivă şi imaginația creativă. Cea reproductivă – este legată de trecut şi utilizează în mod enunțial elemente furnizate de memorie. Imaginația creatoare este prospectivă; ea permite reprezentarea unor fapte care încă

nu există. Imaginația spune Jung „nu este o facultate specială deoarece ea se poate manifesta în toate formele esențiale ale vieții psihice: gândire, sentiment, senzații, intuiții. Ea este expresia directă a energiei psihice". Produsele imaginare sunt, mai bogate atunci, când controlul intelectual este mai slab o imaginație pur creativă este inexplicabilă. *A crea* înseamnă a face să apară un lucru inedit, imprevizibil. *A explica* înseamnă – cum spune Meyerson – a transforma necunoscutul în cunoscut. Imaginația este un raport direct cu personalitatea celui ce crează, cu mediul său, cu experiența sa personală. Creatorul, găseşte în cultura epocii elementele creației proprii; găseşte în tendințele, pasiunile sau nevoile colectivității căreia îi aparține solicitările afective care-i inspiră creația.

Adesea este subliniat rolul inspirației în procesul de creație, aşa cum precizează Osborn – „nici o persoană nu este vizitată de inspirație dacă nu a fost anterior în permanentă căutare de idei". Iluminarea provine din surse obscure ale conştiinței în timp ce inspirația este rezultatul unei îndelungate perseverențe urmată în finală de un „stimul accidentat" natura căruia nu poate fi clar determinată. Cum spunea Osborn: „perseverența capitalizează inspirația". Rougier L. remarcă faptul că inventatorul trebuie să se ferească de logică, de demersuri, excesiv de metodice, "pentru a găsi ceva trebuie să confruntăm ideile cele mai disperate, să ne îndepărtăm de obiceiurile intelectuale comune, să căutăm paradoxurile". Creația se face în nori, în obscur, în contradictoriu. Imaginația nu este întotdeauna creatoare, poate fi „combinatorie" sau „novatoare". Eduard spunea: „trebuie să văd realitățile altfel decât cum sunt".

J. P. Guillford, C.W. Taylor, E.P.Torrence ş.a., au elaborat teste de gândire creativă, aceasta fiind de fapt o gândire divergentă sub aspectele sale de fluiditate, flexibilitate şi originalitate. Inteligența este necesară dacă încă nu şi suficientă pentru creație, arată cercetările. „A fi extrem de inteligent sau a fi dotat pentru o muncă creativă sunt două lucruri bine diferențiate"- scrie *L.L. Thurstone*. Copiii supradotați, cotați drept genii posedă o memorie excepțională, însă îndoielnic este faptul că ei dețin în mod egal şi facultatea de a produce idei.

William Easton spune că: „educația nu este un factor decisiv pentru creativitate”.

Reluând o clasificare de Osborn:

1) Capacitatea absorbită - aptitudinea ce ține de observație şi de concentrarea atenției;
2) Capacitatea de retenție – aptitudinea de a înregistra prin memorie şi de a reactualiza datele imaginative ;
3) Raționamentul - aptitudinea de analiză şi sinteză, inducție şi deducție .

Capacitatea creativă – aptitudinea de a reprezenta prevedea şi produce idei .Cunoaşterea se poate dezvolta dacă este aplicată într-o manieră creativă. Einştein afirmă că: „imaginația este mai importantă decât cunoaşterea. Imaginația spune Osborn este la fel de răspândită ca şi memoria. El susține că testele de aptitudine au relevat universalitatea relativă a potențialului creativ. Literatura psihanalitică dezvoltă ideea potrivit căreia sursa inspirației creatoare, caracterul specific al creativității se află în zona inconştientă a proceselor psihice .

Unei asemenea căutări i-au consacrat numeroase *pagini Ernst Ferencz, Iones. Jung. Melanie. Klein. T. Reick*. Toți aceşti psihanalişti împărtăşesc teza rolului inconştientului ca izvor al energiei creatoare în viața omului. Copiii construiesc o lume imaginară conform dorințelor lor, adulții se lasă invadați de fantasme care sunt imagini ale propriilor dorințe. Fiecare om are o creativitate potențială. Unii o exprimă prin creativitatea lor artistică sau ştiințifică – dar şi alții pot proba creativitatea, deoarece aceasta se defineşte ca fiind procesul de realizare a ceva nou, ce poate fi creat, poate fi o idee, un plan, o prietenie nouă. Fiecare din aceste activități cuprind un element de noutate, de originalitate şi de diferență.

Creativitatea spune Bruner - poate să se exprime în raporturile cu copiii, în exercitarea unei meserii, în raporturile afective, ţn formularea unei teorii fizice sau în pictura unui tablou:

1. Toate fiinţele umane sunt capabile de creativitate – aceasta făcând parte din patrimoniul nostru individual;

2. Nu este necesar să fii geniu pentru a fi creativ;

3. Creativitatea poate fi stimulată şi dezvoltată prin experienţe de viaţă şi prin programe specializate.

Şi creativitatea poate fi învăţată - spune Ned Herrmann. ”Din momentul în care eşti convins şi conştient de puterea creată de lucrurile noi , nu mai rămâne decât o maneră particulară de a rea”. Arta se concentrează pe nonverbal vizual, imaginativ. Creativitatea ştiinţifică se concentrează pe logică şi sistematizare . Ned Herrmann spunea că în termenii de expresie creativă oamenii se împart în trei categorii:

1 Cei care sunt constant creativi, persoane care exercită în mod activ datele lor creative pentru plăcere şi profit;

2 Cei care sunt uneori creativi, care au momente de inteligenţă creativă din timp în timp;

3. Cei ce pot să fie creativi, dar încă nu au exploatat acest potenţial.

Sporul vieţii creative este pasiunea. Metodele de învăţământ ca şi condiţiile de viaţă au tendinţa de a favoriza dispoziţiile noastre critice în detrimentul capacităţii noastre imaginative .

Copiii trebuie să fie îndrumaţi să dobândească o gândire independentă, de grup, toleranţă faţă de ideile noi, capacitatea de a descoperi probleme noi şi a găsi modul lor de rezolvare şi posibilitatea de a critica constructiv.

Profesorul însuşi să fie creativ şi „dornic de aventură”.

Torance a cercetat următoarele atitudini: (memorare; evaluare; corectare; atitudini necesare în rezolvarea cognitivă, de memorare evaluativă sau creativă a problemei date. Atitudinea creativă a dus la cele mai bune rezultate reative, iar cea evaluativă a dat rezultatele cele mai bune sub aspect evaluativ. Pasivitatea este factorul cel mai periculos al creativității. Torrance vorbeşte de faptul că orientarea exclusivă asupra succesului poate fi factor de blocaj. Se adaugă conformismul, teama de a fi altfel decât alții, interdicția de a pune întrebări etc.

Puterea creativă poate fi frânată sau dezvoltată şi aceasta ține de prezentul pe care trebuie să-l antrenăm pentru dezvoltarea sa. Izvorul ideilor este în bună parte experiența. Un loc important în dezvoltarea creativității îl are aşa numitul „Violon d-Ingres". Unele din aceste activități se referă mai mult la învățare decât la creativitate. Orice situație creativă necesită o acumulare cantitativă .

Pentru educarea creativității se folosesc mai multe tehnici printre care şi Brainstorming-ul, elaborată în 1938, de Alex Osborn. El scoate în evidență importanța imaginației în toate domeniile vieții şi a aplicării creativității în toate fazele de rezolvare a problemelor, începând cu orientarea şi terminând cu evaluarea. Se discută cu această ocazie blocajele perceptuale, emoționale, ale gândirii, dificultățile întâmpinate în izolarea şi delimitarea unei probleme – prin conceptul de blocaj perceptual. Blocajele culturale şi emoționale el include conformismul, tendința de supraevaluare a rațiunii şi a logicii, teama de a greşi, tendința către perfecțiune şi supunerea oarbă față de autoritate. Metoda sa de Brainstorming în grupuri înseamnă crearea unor condiții favorabile apariției libere a ideilor care trezesc, asociații de idei ce vor fi acceptate spontan fără critică, anticipând procesul de evaluare. Osborn spunea: unul din instrumentele cele mai utile pentru organizarea unei activități creatoare constă în Brainstorming.

O altă tehnică este Sinectica – elaborată de *Gordon W. J.*

Scopul fiind promovarea rezolvării creative a problemelor. Premizele necesare ale acestei metode sunt: conştiința că momentele emoționale sunt mai importante decât cele raționale, că procesul creativ individual este analog celui de grup şi că fenomenele culturale ale inventivității sunt identice cu cele din artă şi din ştiință. Se desfăşoară-n două faze:

Familiarizarea cu tot ce este străin.

Înstrăinarea din nou a ceea ce a devenit familiar.

Ideea centrală a metodei lui Gordon este precizarea faptului că întrebuințarea euristică a metaforei stă la baza creativității .

Mecanismele metaforice:

1. analogia personală;
2. analogia directă;
3. analogia simbolică;
4. analogia fantastică.

Cercetările făcute de Gollann (1963) remarcă că: noțiunea de creativitate are în vedere mai multe accepțiuni:

- creativitatea ca o caracteristică personală;
- creativitatea ca produs;
- creativitatea ca proces specific.

Barron consideră că persoanele creative îşi asumă riscurile, sunt în general bine informate, au o uşurință particulară în utilizarea limbajului. Dimpotrivă, indivizii puțini creativi sunt pasivi şi conformişti.

Predespozițiile ceative pot fi evidențiate prin intermediul includerii personalității în multiplicarea de acțiuni sociale. Multiplicarea de acțiuni sociale pot fi grupate într-un număr limitat de grupe în corespundere cu tipul procesual de activitate socială (de contact, joc, de învățământ, ştiințifică, de muncă, politică,

ecologică, etc.) sau în corespundere cu produsele creativității reprezentări artistice, desene, poezie, proză, idei ştiinţifice, tehnologii, unelte de muncă, etc.

La unii copii pot să se manifeste posibilități creative pentru mai multe tipuri sau feluri de activități sociale , la alții – pentru un anumit domeniu de activitate social – uman. Sunt cazuri în potențialul creativ al personalității nu se manifestă nici într-un domeniu de acțiune socială. Pricini pot fi diverse:

a) nu a avut loc contactul predispoziției cu tipul sau felul adecvat de acțiune socială;

b) lipsa sau dezvoltarea la un nivel jos, nesatisfăcător a unor astfel de formațiuni psihice ca: voința, insistența, interesul de a activa etc., care servesc în calitate de condiție obligatorie a vieții creative a ființei socio – umane, a personalității;

c) eşecul primilor paşi în activitatea creativă, care este generat de diverse pricini biofiziologice, psihologice, pedagogice, sociale; lipsa libertății cugetului şi activismului de sinestătător în acțiunile personalității;

d) frica de eşec în acțiunile creative față de sine însăți, părinți, pedagogi, asociații de copii sau colectiv.

Creativitatea ca trăsătură general – umană în cele mai dese cazuri este definită în felul următor: „Creativitatea este un comlex de însuşiri şi aptitudini psihice, care în condiții favorabile generează produse noi şi de valoare pentru societate”.

Predispozițiile ereditare determină potențialul creativ al fiecărei personalități, ele, nu pot fi formate în cadrul procesului de educație şi instruire. Cea mai mare parte din copii manifestă predispozii ereditare creative la nivel de normă socială. Nivelul de normă socială al predispozițiilor creative este caracteristic pentru orice copil sănătos din punct de vedere ereditar.

Creativitatea ca calitate general – umană poate fi şi trebuie să fie educată la orice personalitate în corepundere cu „ceea ce natura a dăruit de la început copilului”. Trăsăturile generale ale creativității (la unii copii se manifestă trăsături

creative specifice: matematice, muzicale, de pictură, etc.) pot fi formate şi dezvoltate în mod orientat spre un scop binedeterminat prin intermediul unor mijloace specifice, probleme şi sarcini cu caracter de problemă, prin intrermediul metodelor şi formelor active de educaţie.

Trăsăturile procesuale de caracter general ale activităţii creative evidenţiate în literatura psiho-pedagogică sunt următoarele: folosirea independentă a cunoştinţelor şi priceperelor în situaţii noi, nestandarde; desemnarea problemelor noi în situaţii cunoscute; vederea a noi funcţii a obiectelor; îmbinarea de sinestătătoare a mijloacelor cunoscute de activitate în altele noi; distingerea căilor noi (alternative) de rezolvare a problemelor; determinarea unor mijloace principiale noi de rezolvare a problemelor; evidenţierea în mod simplu a structurii obiectelor *(M. N. Skatkin, I. I. Lerner, Z. I. Calmîcov, T. Kun , V. N. Puşkin, A. M. Kocerghin, A. M. Korşunov, O. K. Tihomirov).* Sistemul problemelor şi sarcinilor prolematizate trebuie să răspundă la următoarele deziderate:

- toate sarcinile cu caracter de porblemă trebuie să reflecte ideile principale ale materiei de studiu îndeosebi cele transdisciplinare;
- să oglindească aspectul teoretic şi practic al principalelor fenomene sociale, care detrmină tendinţele de dezvoltare ale soietăţii din punct de vedere economic, moral, cultural, ecologic, politic, etc.;
- să se respecte neapărat principiul corelării dintre obiectele de studiu şi corelării fenomenelor şi proceselor din natură şi societate;
- pe parcursul trecerii de la sarcina mai uşoară la alta mai comlexă, mai dificilă, trebuie neapărat să se ţină cont de capacităţile şi posibilităţile individuale ale fiecărui copil sau al unui grup de copii;
- sarcinile cu caracter de problemă urmează să fie de diferite tipuri în corespundere cu felurile de activitate socială: cu caracter intelectual şi practic, morale, ecologice, de muncă, estetice, politice etc. şi integral se îmbină în sine.

Aceste trăsături generale ale gândirii creatoare ca regulă, se manifestă şi se dezvoltă în cadrul folosirii de către subiecții activității educaționale a cunoştințelor şi priceperilor în situații noi, nestandarde.

Copiii se includ în activitatea de rezolvare a problemelor şi sarcinilor cu caracter de problemă cunostute de societate, şi noi sau necunoscute numai de copii. Prin intermediul sarcinilor cu caracter de problemă, alcătuite la toate disciplinele de învățământ şi activitățile educaționale în sfera orelor de curs, educatorul sau profesorul, şi în general, vârstnicii programează activitatea creatoare a preşcolarilor.

Metodele cu caracter de problemă îndeplinesc următoarele funcții: formează trăsăturile activității creatoare; asigură însuşirea şi folosirea creatoare a cunoştințelor şi mijloacelor de activitate; contribuie la stăpânirea sau asimilarea metodelor de cunoaştere ştiințifică, servesc la condiția de formare a intereselor şi necesităților către activitatea creatoare *(M. N. Scatkin, I. I. Lerner, M. I. Mahmutov).*

Potențialul creativ uman poate fi folosit atât pentru binele omului cât şi-n scopuri iraționale, antiumane. La potențialul creativ este necesar de oferit o anumită orientare, ca aceste forțe să fie folosite pentru binele omului şi nu împotriva lui. Educația creativității şi a sentimentului bunătății (omenie, bunăvoință) sunt două laturi ale unuia şi aceluiaşi proces pedagogic integral – educația pentru dezvoltarea personalității, care necesită să fie realizat simultan şi indisolubil. În lipsa educației a unor astfel de sentimente ca: grija față de om şi de tot ce-i înconjoară, bunăvoința, compătimirea, mila, neliniştea, față de om, sentimentul demnității personale nici nu poate fi vorba despre educația deplină şi amplă pentru schimbare şi dezvoltare (prospectivă) a personalității. Sentimentul bunătății se educă atunci, când copilul face lucruri bune pentru alți oameni. Copii, părinți, vârstnici etc.

Evident apare următoarea întrebare. Care trebuie să fie relațiile dintre procesele educației creativității şi educației creativității şi educației calităților general-morale la personalitate? Pot fi trei modalități:

a. educarea creativității, iar apoi formarea sau altoirea la discipol a calităților morale de valoare;

b. inițial de altoit la copii principalele calități general-morale, iar apoi educarea creativității la ei;

c. educarea simultană a creativității şi calităților general-morale, care necesită să anticipeze procesul dezvoltării creative a omului.

Interesele, convingerile, necesitățile şi idealurile formate în baza rațiunii sociale determină direcțiunea de activitate a omului ca ființă socială.

Pentru copil creativitatea are anumite limite de timp, care-s determinate de o mulțime de factori ca: adaptarea la noi schimbări, voința, interesul cognitiv de tip creativ, sentimentul datoriei şi responsabilității, idealul, atmosfera înconjurătoare, etc.

În acele cazuri când sarcinile de caracter de problemă nu-s accesibile, la preşcolar apar tendințe de ocolire a greutăților-dificultăților, neîncrederea în sine, apatia, sentimentul insucesului şi necompetenței, disperarea-dezamăgirea, sentimentul singurătății. Această dificultate educațională poate fi învinsă (rezolvată) prin următoarele mijloace: reformularea problemei; dezmembrarea problemei în subprobleme; comunicarea a noi argumente, date adăugătoare care concretizează problema; încurajarea; susținerea tendințelor preşcolarilor de a rezolva problema, etc.

Pentru a forma la personalitate încrederea în forțele proprii, încrederea în posibilitățile de a preîntâmpina dificultățile, este necesar ca copiii să fie mereu ocupați cu ceva. Pentru aceasta este nevoie de o atmosferă binevoitoare, ajutor şi

stimă reciprocă, armonie a capacităților intelectuale şi sarcinilor cu caracter de problemă înaintate fiecărui copil.

În activitățile organizate în mod creator sentimentele şi emoțiile personalității nu se sting, ci din contra decurg sub formă ondulatorie, poartă caracter impulsiv. Aceasta se datoreşte faptului că acțiunile creative sunt după natura lor netipice, neordinare, nestandarde. Acest fenomen are loc atunci când subiectul acțiunilor creative manifestă succes, dobândeşte rezultate pozitive. Şi-n cazul acțiunilor de tip creativ, atunci când personalitatea copilului suferă permanent eşec, insucces treptat are loc stingerea emoțiilor de tip cognitiv. Omul se adaptează emoțional către prezența sau lipsa continuă a satisfacției.

Emoțiile şi sentimentele creative se formează şi se dezvoltă numai în baza acțiunilor organizate şi înfăptuite altor tipuri de acțiuni.

Insuccesul rentabil şi frecvent în cadrul acțiunilor creative contribuie la formarea unor calități nedorite la personalitate, schimbă întreaga poziție de viață a ei.

Creativitatea contribuie la autoeducația personalității. Se formează aşa calități: autoobservarea, autoanaliza, autoaprecierea, probarea de sine, aptitudinile raționale de reglare a comportării în raport cu regulile, cerințele morale de comportare, responsabilitatea față de alți oameni şi societate, sentimentul autocriticii, nemulțumirea de sine însuşi etc. Toate acestea contribuie la formarea priceperilor de autocunoaştere a posibilităților sale, limitele acestor posibilități, interesele şi necesitățile.

Formarea priceperii de autocunoaştere reprezintă baza formării personalității creative.

Practica educațională şi-n general experiența de viață socială în mod ilustrativ şi convingător ne demonstrează că este posibil de a ajunge un nivel înalt de formare – dezvoltare a capacităților creative.

Psihologia contemporană evidențiază câteva etape ale procesului de creație:

1. Perioada de preparare când se adună informația, se fac observații, se delimitează problema, se schițează o ipoteză sau un proiect general.
2. Incubația este răstimpul eforturilor încercărilor sterile. Incubația poate dura mult timp, chiar luni şi ani de zile.
3. Iluminarea este momentul fericit când apare soluția sau, în artă, când opera e văzută integral. Acest fenomen se produce uneori în mod spectaculos: i se spune „inspirație", dacă artistul trăieşte opera intens, conştient de toate componentele şi detaliile ei.
4. Verificarea este necesară pentru a reviziu creația, a face retuşuri. Multă vreme creativitatea a fost considerată apanajul exclusiv al unei minorități restrânse, ceea ce este adevărat dacă ne gândim la nivelul creativității inovatoare şi emergente. Astăzi nu se mai face o separare netă între omul obişnuit şi cel creator. Orice om normal poate realiza o îmbunătățire în munca sa, poate obține performanțe. Pentru a ajunge la astfel de performanțe sunt necesare condiții favorabile, combaterea anumitor piedici, obstacole exterioare sau interne numite blocaje.

Concluzionând cele expuse anterior putem spune că astăzi problema educării spiritului creativ al copiilor capătă o valoare deosebită; se distinge necesitatea de a modifica stilul de gândire şi activitate didactică; a ne dezice de la stilul instruirii tradiționale în favoarea dezvoltării personalității creative.

Analiza ideilor conceptuale ale filozofilor, psihologilor, pedagogilor şi plasticienilor dedicare problemei creativității şi rolul instruirii în dezvoltarea acestui proces ne-a permis să relevăm că semnul distinctiv al creativității este transformarea obiectelor, fenomenelor pentru obținere a ceva nou.

Savanții au constatat că creativitatea este posibilă şi la copiii de vârstă preşcolară, conform opiniei savantului Pidcasistîi P. I., rezultatul creației copilului este subiectiv, el nu poate produce bunuri sociale – utile. Însă valoarea creativității lui constă în dezvoltarea şi formarea personalității active.

În psiho-pedagogie se disting două curente care interpretează în mod diferit evoluția creativității copiilor. Adepții biogeneticii *(Bacuşinski A.V; Ventteli C.N, Şmit F.I., Cherşenşteiner G.)* susțin că creativitatea apare spontan, că toți copii sunt talentați.

Ei mai susțineau că copilul se naşte pictor cu anumite capacități creative, iar adultul îi poate dăuna cu sfaturi şi instrucțiuni.

Desigur, sunt copii talentați, dar este o raritate. Pedagogul nu va miza pe asemena cazuri, dar va căuta strategii adecvate care ar facilita dezvoltarea creativității la toți copiii instituției preşcolare.

I.3. Condițiile psiho-pedagogice de dezvoltare a capacităților creative la vârsta preşcolară mare

Investigațiile realizate de diferiți specialişti *(J. Piajet, David Ausubel, Hans Aebli, Teresa Engelman, Ion Berca, Robert Gagne, Ion Dănilă, Siminica Şova, Ioan Suretu etc)* susțin că condiția fundamentală pentru randamentul şcolar este caracterul conştient al învățării.

Aptitudinile de învățare conştientă se formează la copii treptat şi cu greu.

O modalitate de pregătire pentru activitatea de învățare conştientă în preşcolaritate este activitatea verbal-artistică. Ea corespunde particularităților de vârstă a preşcolarilor şi susține curiozitatea lor.

Descrierea a celor observate în natură este şi ea o activitate verbal-artistică care are drept suport cuvântul şi frumosul, artisticul din natură. Analiza elementară a unui tablou, lectura imaginilor, interpretarea unui cântec pentru copii este de asemenea o activitate artistică, dezvoltă spiritul de observație, îl obişnuieşte să audă, să vadă, să simtă şi să explice, îl familiarizează frumosul.

Problema învățământului preşcolar este discutată pe parcursul ultimelor secole (XIX - XX). Savanții nu au ajuns încă la un răspuns definitiv. Jean Piajet

susține că: Toate conduitele comportă un aspect înnăscut şi unul dobândit, dar nu cunoaşte unde se află frontiera dintre ele, ceea ce ne permite să afirmăm că savantul recunoaşte şi apreciază etapa învățământului preşcolar, în care copiii dobândesc, achiziționează cunoştințe şi îşi formează competențe, atitudini, comportamente.

Învățarea în ciclul primar se întemeiază pe achizițiile spontane ale preşcolarității. Practica de instruire dovedeşte că o achiziție nouă se clădeşte pe un sistem de cunoştințe, competențe sedimentat deja, şi nu pe teren gol. Audierea şi repovestirea poveştilor, memorizarea şi recitarea versurilor, însuşirea proverbelor, zicătorilor, ghicitorilor, şi utilizarea lor în vorbire, arta plastică, comunicarea sunt momente necesare ale procesului de formare a personalității în devenire.

Acestea şi alte abilități obținute la vârsta preşcolară prin intermediul activității artistice (desen, modelare, aplicație, construire, lucru manual) permit copilului să deprindă la debitul şcolar anumite competențe care la rândul lor devin o garanție a integrării sociale şi o condiție a dobândirii performanței lingvistice, artistice plastice.

Activitatea verbal-artistică, integrată cu cea artistică plastică:

- ajută la însuşirea limbii literare şi la perceperea mediului ambiant;
- dezvoltă sensibilitatea;
- serveşte drept sursă principală de transmitere a experienței sociale, şi a cunoştințelor;
- contribuie la formarea competențelor şi atitudinilor, la realizarea obiectivelor educației estetice, intelectuale şi morale;
- include elemente spirituale şi comportamentale în personalitatea copilului;

- serveşte drept suport pentru achiziționarea valorilor sociale, naționale şi general umane, morale, stimulând acțiunile creative ale preşcolarilor şi elevilor mici.

Un obiectiv major al activității literar artistice este dezvoltarea creativității verbale şi artistico – plastice.

Creativitatea şi elementele ei.

Există multiple posibilități de formare a unei personalități creative. Considerăm că una dintre cele mai eficiente în vârsta preşcolară este familiarizarea copiilor cu textul literar şi dezvoltarea creativității prin diverse exerciții artistico – plastice: desen, pictură, modelare, aplicare.

Elementele de bază ale creativității sunt:

- originalitatea senzitivitatea ingeniozitatea
- flexibilitatea fluența expresivitatea

Originalitatea prevede capacitatea individului de a adopta atitudini personale fără tendința de a copia sau a reproduce modul de gândire al altcuiva.

Flexibilitatea este capacitatea de a adapta gândirea la situații noi, uneori neprevăzute, cu scopul de a căuta şi a găsi soluții optime de rezolvare a problemelor ce apar în diverse domenii de cunoaştere inclusiv în cel al cunoaşterii artistice.

Senzitivitatea înseamnă facultatea de a simți, de a fi sensibil. Profunzimea şi aria sensibilității depind de spiritul de observație care poate fi format, educat la copii prin exerciții dirijate de pedagog.

Fluența este o proprietate a stilului şi se caracterizează prin cursivitate şi fluiditate în exprimare (având ca suport limbajul şi fluența lui).

Ingeniozitatea indică spiritul inventiv, de inițiativă - calități indispensabile creativității umane.

Expresivitatea exprimă culoarea, forma, mărimea, ritmul, simetria, asimetria şi dinamica. Cu cât este mai expresivă opera de artă cu atât mai mult ne place. Dezvoltarea creativității nu poate fi dezvoltată fără a înțelege ce-i acela mijloc de expresivitate.

Însuşirea de a fi ingenios se impune ca un semn al unei minți agere, capabile să găsească soluții neordinare în cele mai complicate şi surprinzătoare împrejurări. Ingeniozitatea permite evitarea stereotipilor.

Sarcinile corpului didactic în scopul ridicării potențialului creativ al copiilor şi stimularea lui sunt:

- reformulări într-o viziune personală;
- clasificări de obiecte care posedă însuşiri similare;
- evidențierea particularităților unor clase de obiecte;
- formulări şi explicații personale care se pretează la interpretări controversate;
- comentarea unor opere artistice;
- inventarea de jocuri şi soluții de rezolvare a unor situații;
- interpretarea de roluri ale unor persoane reale sau imaginare;
- dramatizări ale episoadelor din creația literară, artistică.

Formarea creativității

Acesta este un proces complicat care se derulează în timp.

Progresul creativității poate fi considerat efectiv numai atunci când trece patru etape:

1. Etapa formativă presupune existența unor noi condiții şi adaptarea la ele (pentru un pianist acesta ar însemna însuşirea clapelor, pentru un elev din clasa I însuşirea vocalelor şi consoanelor).

2. Etapa normativă are drept scop integrarea fiecărui copil într-un grup (a nu se considera diferit, aparte) deoarece colegii exercită influență şi cineva poate fi complexat din cauza diferențelor.
3. Etapa interogativă în care elevul nu mai găseşte că e plăcut să fie ca altcineva. Asemănarea devine plictisitoare şi inutilă. Individul începe să aprecieze aceea ce deosebeşte de alții şi ceea ce este particularitatea altora. El îşi dezvoltă un simț al mândriei pentru unicitatea sa şi o încredere mai mare în eu-l său.
4. Etapa transformațională în acest punct individul realizează că pentru a evolua, trebuie să se schimbe şi schimbarea trebuie să fie majoră: "în viață şi în stilul de viață… pentru copil, elev", aceasta e o perioadă de criză când doreşte să se debaraseze de ceea ce era plăcut şi comod. La această etapă individul îşi face drum înainte sau regresează literalmente. Este vorba de o "transformare".

Acțiunile de stimulare a creativității urmăresc să determine productivitatea acestor capacități umane.

Ridicarea potențialului creativ al copiilor începe de la munca creatoare a cadrului didactic (pentru aceasta sunt necesare cunoştințe multilaterale; eficiența de muncă şi o bună pregătire).

Creativitatea în stilul de muncă al cadrelor didactice ține de factorii psiho-pedagogici şi reflectă un cuantum de capacități specifice şi generale.

Capacități generale:

1. *Vocația profesională*: predispoziții, aptitudini literare, muzicale, artistice, simțul noutății;
2. *Erudiția*: posedarea unui larg şi bogat orizont cultural în diferite ramuri – artă, filozofie, psihologie, etică etc;

- Pasiunea pentru literatură şi artă.

- Structuri fizice şi psihice cognitive, afective, motivaționale, predominarea semnificativului spre satisfacerea solicitărilor copiilor (elevilor, discipolilor).

Capacități speciale:

- Capacitatea intelectuală.
- Posibilitatea cadrului didactic de a reacționa şi de a se adapta la nivelul diferențial al copiilor.
- Posibilitatea de a opera cu eficiență în cadrul activităților teoretice şi practice în scopul asimilării cunoştințelor, al formării priceperilor şi deprinderilor necesare.
- Iscusința de a-i captiva pe copii, de a le trezi şi satisface interesul de cunoaştere.
- Capacități docimologice: evaluarea reală obiectivă, a nivelului de dezvoltare a cunoştințelor şi aptitudinilor copiilor.
- Capacitatea de generalizare a experienței personale.

Prezența spiritului creativ ce persistă la toate disciplinele de studiu şi caracterul deschis şi creativ la stilul profesorului.

Creativitatea ocupă un loc de cinste în sistemul de educație.

Nu fiecare ființă umană are din punct de vedere ereditar aceeaşi capacitate creativă. Coeficientul de inteligență joacă un rol important în acest proces. Dincolo de acest nivel determinant sunt factorii de personalitate: fluiditatea şi flexibilitatea gândirii, echilibrul afectiv, perseverența, originalitatea, capacitatea de a rezista spiritului gregar etc. Un alt factor determinant îl reprezintă nivelul şi varietatea cunoştințelor, precum şi predominanta factorilor psihici non-verbali care îşi au sediul în emisfera dreaptă a creierului.

Dat fiind faptul că este o caracteristică atipică şi calitativă, nivelul de creativitate al unui elev nu poate fi determinat prin metode cantitative. Pentru evidenţierea lui trebuie utilizate teste specifice, experienţe, şi chestionare adecvate.

În acelaşi timp însă, nivelul de creativitate al unui copil nu este o constantă absolută, ci el poate creşte prin stimulare adecvată sau poate scădea prin neîntrebuinţare şi necultivare. Creativitatea poate şi trebuie să fie cultivată, atât în activităţile preşcolare, şcolare, cât şi în cele extra-şcolare.

Aşa cum spuneam mai sus, deşi există anumite înclinaţii şi înzestrări înnăscute în fiecare dintre noi, creativitatea poate fi învăţată şi dezvoltată. Aceasta nu se poate realiza însă dacă sistemul pedagogic dominant este unul care accentuează conformismul şi reproducerea servilă a informaţiilor transmise de educator.

Este adevărat că stimularea creativităţii, a originalităţii şi a gândirii critice presupun o serie de riscuri pe care educatorul trebuie să şi le asume, conştient fiindcă rezultatul final merită un asemenea preţ. Un educator incompetent, nesigur pe disciplina pe care o predă sau care are o slabă imagine de sine se va simţi în general ameninţat de manifestările de conformism, implicite comportamentului creativ şi va avea puţine şanse de a induce în copii o atitudine relaxată, absolut esenţială în creativitate.

De asemenea, o atitudine rigidă, dominatoare, care exclude dialogul, întrebările şi în general interacţiunea va induce la preşcolarii mari un sentiment de autoapărare şi va conduce la inhibarea capacităţilor lor creatoare.

Pe de altă parte, nici eliminarea oricăror standarde şi restricţii nu este benefică pentru stimularea şi cultivarea creativităţii, deoarece în asemenea condiţii copiii devin nesiguri şi şovăitori, temându-se tot timpul că riscă să încalce vreo regulă necunoscută. Trasarea pecisă a limitelor şi explicarea raţiunii acestora va induce în mult mai mare măsură în copii o atmosferă deschisă şi stabilă emoţional, decât atitudinea exagerat de permisivă a educatorului.

Pentru ca dimensiunea creativă a educației să devină mai mult un ideal frumos, este imperios necesară sacrificarea prejudecăților, eliminarea miturilor care au consfințit şi au dat legitimitate în ultimele secole unui învățământ conformist, egalitarist şi uniformizator. Iată care sunt câteva dintre aceste mituri:

1 cultul copilului mediu – orientarea educației la un nivel mediu, adeseori absolut teoretic, în loc de a adapta şi a personaliza procesul de instrucție la nivelul real al copiilor;

2 exaltarea memorării şi a reproducerii fidele a cunoştințelor memorate, (reprezentând de cele mai multe ori opinia profesorului asupra problemei tratate) ca model suprem al scopului educației, în detrimentul aprecierii imaginației şi a intuiției;

3 valoarea de fetis a programei, un loc de a privi programa ca un simplu cadru de referință;

4 încrederea exagerată în metodele tradiționale, în paralel cu subestimarea şi suspectarea din principiu a oricărei noi abordări în educație;

5 supraestimarea valorii docimologice a notelor, ca formă supremă şi infailibilă de evaluare a instruirii de către copii a cunoştințelor predate.

Acestea, şi multe altele asemenea lor, sunt veritabile piedici în calea înnoirii unui sistem de educație anchilozat, care pe zi ce trece devine tot mai anacronic, mai incapabil să se adapteze la schimbările rapide cu care ne confruntăm în societatea globalizată în care trăim la ora actuală. Momentul schimbării bate mereu la uşă.

Multă vreme imaginația a fost definită ca un proces de combinare a imaginațiilor, ceea ce se potriveşte numai imaginației artistice. Azi putem defini imaginația ca fiind acel proces psihic al cărui rezultat îl constituie obținerea unor reacții, fenomene psihice noi pe plan cognitiv, afectiv sau motor.

Creativitatea este o capacitate mai complexă. Ea face posibilă crearea de produse reale sau pur mintale, constituind un progres în planul social. Componenta

principală a creativității o constituie imaginația, dar creația de valoare reală mai presupune şi o motivație, dorința de a realiza ceva nou, ceva deosebit. Şi cum noutatea, azi , nu se obține cu uşurință, o altă componentă este voința, perseverența în a face numeroase încercări şi verificări.

Imaginația, deci şi creativitatea, presupun trei însuşiri:

a)fluiditate

b) plasticitate

c) originalitate.

Fiecare dintre aceste trei Însuşiri are însemnătatea ei; caracteristica principală rămâne originalitatea, ea garantând valoarea rezultatului muncii creatoare.

Câtă vreme creația era socotită un privilegiu dobândit ereditar de o minoritate, şcoala nu s-a ocupat în mod special de acest aspect, deşi, e drept, s-au creat ici colo clase speciale de supradotați. De când se arată că automatele dirijate de calculatoare înfăptuiesc toate muncile monotone, stereotipe şi deci omului îi revin mai multe sarcini de perfecționare, de înnoire, cultivarea gândirii inovatoare a devenit o sarcină importantă a şcolilor de masă. Pe lângă efortul tradițional de educare a gândirii critice, stimularea fanteziei apare şi ea ca un obiectiv major. Aceasta implică schimbări importante, atât în mentalitatea profesorilor, cât şi în ce priveşte metodele de educare şi instruire. În primul rând, trebuie schimbat climatul, pentru a elimina blocajele culturale şi emotive. Se cer relații distinse, democratice, între preşcolari şi educatori, ceea ce nu înseamnă a coborî statutul social al celor din urmă. Apoi, modul de predare trebuie să solicite participarea, inițiativa elevilor, e vorba de acele metode active, din păcate prea puțin utilizate. În fine, fantezia trebuie şi ea apreciată corespunzător, alături de temeinicia cunoştințelor, de raționamentul riguros şi spiritul critic.

Pentru mulți copii, grădinița reprezintă o „primă şansă”- ocazia de a căpăta un alt sentiment al sinelui şi o altă viziune asupra vieții, decât ceea ce li s-a oferit

acasă. Un profesor care îi transmite unui copil încredere în potențialul şi calitățile sale poate fi un antidot puternic față de familie în care o asemenea încredere lipseşte sau în care copilului i se transmite contrariul. Un educator, tratând copiii cu egală considerație, poate să aducă o iluminare pentru copil care se luptă să înțeleagă relațiile umane şi care provine dintr-o casă unde o asemenea considerație este inexistentă. Pedagogul care refuză să accepte concepția negativă despre sine a unui copil şi care promovează continuu o imagine mai bună despre competențele acestuia are uneori puterea de a salva o viață.

Dar pentru unii copii, grădinița este o întemnițare consolidată în mod legal în mâinile educatorilor cărora le lipseşte fie respectul de sine, fie pregătirea, fie ambele, pentru a-şi face meseria cum trebuie. Sunt educatori care nu stimulează, ci umilesc. Ei nu vorbesc limbajul politeței şi stimei, ci pe cel al ridiculizării şi sarcasmului. Prin comparații care stârnesc invidia, ei laudă un copil, jignind un altul. Cu o nerăbdare necontrolată, asemenea educatori adâncesc frica copilului de a greşi. Nu au nici o altă noțiune despre disciplină, în afară de amenințările cu pedeapsa. Ei nu reuşesc să motiveze oferind valori, ci făcând apel la teamă. Ei nu cred în posibilitățile copilului; cred numai în limitele lui, aprinzând flăcări în mințile copiilor, ci stingându-le.

Majoritatea pedagogilor doresc să-şi aducă o contribuție pozitivă la dezvoltarea minților ce li s-au încredințat. Dacă uneori însă fac rău, aceasta nu este intenționat. Astăzi majoritatea sunt conştienți că una dintre modalitățile prin care pot interveni este cultivarea respectului de sine la copil. Educatorii ştiu că acei copii care au încredere în ei înşişi şi a căror educatori proiectează o imagine pozitivă asupra potențialului lor se descurcă mai bine la învățătură decât copiii fără aceste avantaje.

Poate un copil să aibă o reuşită scăzută la învățătură şi totuşi să aibă un bun respect de sine? Desigur. Există totdeauna motive pentru care un preşcolar oarecare nu are mari succese la învățătură, de la o stare de dislexie şi până la lipsa unei stimulări corespunzătoare. Să ne reamintim că respectul de sine ține de ceea

ce se deschide alegerii noastre volitive . El nu poate depinde de familia în care ne-am născut, de culoarea pielii sau de realizările strămoşilor.

Pe de altă parte, principiul împăcării cu sine poate avea aici o importantă ilustrare. Unii copii care provin din culturi etnice diferite, dar care sunt nerăbdători să se „adapteze", pot să-şi nege sau să-şi denigreze contextul etnic propriu. În asemenea cazuri, evident că este bine să ajutăm copiii să-şi aprecieze aspectele unice ale rasei sau culturii.

„Prin educație", scria *Carl Rogers* în Devenirea persoanei, „avem tendința de a deveni conformişti, stereotipi, indivizi a căror educație este „încheiată", şi nu gânditori liberi, creativi şi originali".

Dacă obiectivul corect al educației este acela de a furniza copiilor fundamentul în ceea ce priveşte nevoile esențiale funcționării eficiente în lumea modernă, atunci nimic nu este mai important decât inițierea în arta de a gândi critic. Iar dacă respectul de sine înseamnă încredere în capacitatea noastră de a depăşi provocările vieții, există ceva mai important decât a învăța cum să ne folosim mintea?

Activitățile educative şi social-culturale sunt deosebit de importante pentru democratizarea şi progresul țărilor; ele facilitează posibilitatea fiecărui om de a-şi completa studiile, de a se perfecționa în muncă, de a se policalifica sau de a-şi însuşi o cultură superioară, ca un bun al vieții personale şi sociale, necesar familiei proprii şi aspirațiilor individuale. Şi totuşi mugurii vieții cultural-educative cresc prin motivații noi, prin tendința de a se forma culți cu o personalitate mai bogată şi mereu înnobilată.

În a doua jumătate a acestui secol au apărut numeroase lucrări despre creativitatea în cunoaştere şi în acțiune, în ştiințe şi în tehnologii *(Roşca, Alexandru, 1973; Anderson, H.H., 1975; Mihaela Roco, 1979)*

Mult interes se acordă educației pentru creativitate.

Este creativitatea educabilă? Ce rol se poate atribui unei metodologii a creativității?

Înainte de a identifica şi analiza cele mai importante aspecte intelectuale şi de etică, de psihologie, sociologie şi pedagogie, vom puncta câteva conexiuni dintre creativitate şi educație permanentă, formulate ca propuneri în direcția ameliorării activității în învățământ, în profesii şi în activitatea instituțiilor de cercetare, ca şi în cea a întreprinderilor în general.

Atât în educația permanentă cât şi în creativitate trebuie să se îmbine studiul şi promovarea calităților psihice-morale, între care nu pot lipsi: rigoarea argumentării logice şi slăbirea entuziasmului „momentan"; acuitatea analizei şi sintezei bazate pe fapte reale şi pe idei variate; capacitatea proiectării şi demersului concret „sistemic"; modelarea euristică tehnică; apelul necontenit la faptele concrete. Dar în calitățile cercetătorului, ca şi ale învățătorului sau profesorului, nu putem uita calitățile morale şi cetățeneşti care pot şi trebuie să susțină înclinația, talentul şi încrederea în forțele emergente ale inovării şi descoperirii. Deci vom prețui onestitatea muncii, demnitatea de a apăra adevărul, loialitatea față de colegi şi colaboratori, față de toți membrii societății în care trăim.

După cum spunea *Nicolae Bălcescu* „nu se poate fi fericire fără libertate", şi *Moon Sun Myong* „nu există libertate fără responsabilitate şi responsabilitate fără atingerea unui rezultat".

Creativitatea în toate domeniile, inclusiv în educație şi în didactică, se naşte şi se dezvoltă în libertate. Este vorba de o libertate a tuturor, individuală şi socială, în deplină concordanță cu actele sociale constitutive – politice şi economice, morale şi culturale – ale societății, care permit şi asigură independența personalității în vocație şi în acțiune practică.

Studiul creativității şi măsura creației omului nu sunt încă ridicate la valoarea şi eficiența lor culturală şi socială. Desigur, nu numai discursul generic şi abstract al creatologiei va produce mari creatori sau va stimula opere deosebite, dar fiecare observație concretă şi fiecare act oferit celui ce afirmă prin interes,

motivație şi mai ales prin acte noi creative, va putea dovedi eficiența reală, directă. Asupra celui ce este devotat descoperirii propriului talent şi propriilor calități creative. Nu este suficient să îndrumăm pe copii la îndrumări şi invenții; trebuie să însoțim îndemnul cu exemplul, cu observația şi autoobservația copilului, pentru ca el să beneficieze de marea putere a studiului şi exemplelor reale care să-l însoțească în propria sa devenire creatoare. Talentul trebuie să fie însoțit de calitățile morale, de tăria caracterului etic al personalității îndrumate spre creație.

Creativitatea este definită ca „o aptitudine complexă, distinctă de inteligență şi de funcționarea cognitivă şi existentă în funcție de fluiditatea ideilor, de raționamentul inductiv, de calități perceptive şi de personalitate, ca şi în funcție de inteligența divergentă în măsura în care ea favorizează diversitatea soluțiilor şi rezultatelor".

I.4. Rolul artei plastice în dezvoltarea capacităților creative

Obiectivele de referință

Perceperea operelor de artă

- Inițierea în perceperea operelor de artă plastică.
- Formarea tendinței de a pătrunde în sentimentele umane exprimate de autor prin opera sa.
- Familiarizarea cu mijloacele expresive în diferite domenii de artă.
    - Însuşirea cunoştiințelor elementare despre artă plastică, necesare pentru ridicarea nivelului de percepere.
    - Familiarizarea cu grafică şi pictură, mijloacele plastice şi artistice ale acestora, analizând opere de diferite genuri (social, peisagist, natură moartă, portretist, animalist, mitologic).

- Pătrunderea în conținutul operelor, compararea lor cu dispoziția ce o creează.
- Demonstrarea reproducerilor unor opere de pictură: „Doina”, „Primăvara”, „Portretul lui Grigore Vieru”, „Panseluțe” de Igor Vieru; „Vii”, „Splai”, de Mihai Petric; „Vadul lui Vodă” de Filimon Hămuraru; „De pe înălțimea colindelor” de Eleonora Romanescu; „ Buchetul Moldovei”, „ Parcul de la Țaul” de Boris Şcerbacov ş.a.
- Formarea prezentărilor despre sculptură (monumentală şi de proporții mici), opere cioplite, turnate, modelate; materiale din care se confecționează unele din ele.
- Familiarizarea cu unele opere sculpturale: „Stefan cel Mare” de Alexandru Plămădeală, „Chip de moldoveancă” de Claudia Cobizeva, „Ciobănaş” de Ion Postolache şi cu unele opere din localitate, aflând ce reprezintă sau simbolizează ele.
- Identificarea operelor ce fac parte din sculptura de gen, pătrunzând în sfera emoțională redată de sculptor prin diferite trăsături exterioare (cățelușul e vesel – are coada ridicată; pisica e speriată – şi-a arcuit spatele; puiul de căprioară simte plăcere de la mângâierile mamei sale – şi-a întins gâtul spre ea, a închis ochii; căprioara are urechile ciulite – e atentă la orice mişcare, sunet), cât şi a cauzelor provocate de acestea (ce primejdie ar putea s-o pască pe căprioară, iepuraş, cum trebuie să ne comportăm cu animalele, ca acestea să se simtă bine ş.a.).
- Identificarea operelor arhitectonice, rurale şi urbane, evidențierea frumosului şi îmbinării acestuia cu destinația. Găsirea elementelor specifice arhitecturii rurale naționale.
- Familiarizarea cu arta populară decoativă aplicată, inițiindu-i în problema dată; deosebirea obiectelor şi a grupelor de obiecte conform clasificării

acestora: după sfera de întrebuințare (mobilă, veselă, costume naționale, covoare, prosoape ş.a.).

- Formarea reprezentărilor despre unele aspecte din ornamentica națională, specificul ornamentării diferitelor grupe de obiecte (covoare, prosoape, costume naşionale, vase din ceramică), modul lor de stilizare.
- Familiarizarea cu unele aspecte ale artei decorative aplicate profesionale: obiecte decorative, decoruri (de teatru), design, compoziții decorative.

Dezvoltarea capacităților creatoare, formarea sensibilității artistice. Consolidarea şi lărgirea cunoştințelor elementare despre limbajul plastic, obținerea imaginii plastice prin intermediul punctelor, liniilor, petelor, respectând unele cerințe ce țin de: redarea formei generale fiecărei părți componente, în detalii, amplasarea elementelor în spațiu, redând şi unele relații spațiale prin plasarea pe suprafața plană mai sus, mai jos, cât şi prin acoperira obiectelor mai depărtate de către cele mai apropiate; crearea echilibrului vizual, îmbinarea armonioasă a formelor şi culorilor, inițieri în noțiunile de compoziție, schiță ş.a.

Orientarea procesului de activitate practică a copiilor spre reprezentarea propriilor sentimente, atitudini, găsind mijloace proprii de reprezentare, perfecționând deprinderile grafice de executare ce le posedă prin haşurări în diferite direcții, trasarea liniilor drepte, oblice, paralele, ondulate, rotunjite cât mai perfect; obținerea liniilor subțiri, groase, uşoare, pronunțate în scopul de a mări efectul artistic, înlăturarea liniilor de prisos, nuanțarea şi evidențierea formelor. Deprinderi de mânuire şi de alegere a instrumentelor şi materialelor necesare (creioane simple şi colorate, cariocă, pastele, sanghină, peniță, pană, bețişoare arse la capăt, cretă, cărămidă etc.).

Chipuri şi forme abstracte (obținute la întâmplare), găsirea asemănărilor cu lumea din jur, stimulînd dezvoltarea imaginației, fanteziei, creativității. „Eu şi lumea din jurul meu” (cu cretă), „Desene pentru galeria micilor graficieni”, „Un buchet de toamnă”, „Măicuța mea”, „Animal îndrăgit”, „Din lumea insectelor”, „Plaiul meu, frumos meleag”, „E primăvară”, „Ce m-a impresionat la plimbare”

ş.a. Consolidarea şi acumularea noilor deprinderi grafice, folosind materiale şi procedee.

Dezvoltarea sensibilității estetice, contribuirea la formarea gustului artistic prin intermediul mijloacelor de expresie a picturii (culorile, lumina şi luminozitatea, pata, linia, punctul).

Formarea deprinderilor de prezentare (prin limbajul plastic) a propriilor idei, sentimente, trăiri, stări interioare prin intermediul culorilor, formelor, proporțiilor acestora etc.

Familiarizarea cu rolul constructiv şi spațial al liniei, punctului, petei, deprinderi de modelare a liniei (uniforme, de diferite grosimi, drepte, verticale, orizontale, oblice, paralele, intersectate, curbe frânte, ondulate, rotunde ş.a.).

Familiarizarea copiilor cu culorile propriu-zise – cromatice şi acromatice, neculori – alb, negru; cu culori primare (roşu, galben şi albastru) şi complementare (violet, cafeniu, verde etc).

Dezvoltarea pricepeii de a îmbina culorile şi a le aplica în creațiile proprii, subliniind atât specificul celor reprezentate, cât şi atitudinea emoțională (bucurie, linişte, nelinişte ş.a.), distribuirea armonioasă şi echilibrată a culorilor calde şi reci.

Însuşirea tehnicii de mânuire iscusită a pensulei, tamponului şi a procedeelor de dactilopictură (pictură cu degetul, unghia), executând linii subțiri, groase şi de diferite forme, la fel puncte şi pete variate.

Familiarizarea copiilor cu materialele şi cu uneltele de lucru (pensule, acuarele, guaşă, unii coloranți naturali, palete, tamponuri etc.) modalitățile de lucru cu ele.

Tematica posibilă: „Plaiul meu, frumos meleag”, „Desene pentru galeria micilor pictori”, „La revedere, păsări călătoare”, „Jocuri cu pete de culori”, „Toamna târzie”, „Peisaj de iarnă”, „Impresiile de la sărbătoarea de Crăciun”, „Distracțiile de iarnă”, „E primăvară”, „Un buchețel de primăvară” (după natură), „În grădină”, „Prietenii mei – animalele”, „ O lume în petele multicolore”.

Stimularea fanteziei copiilor în cadrul activității creatoare prin îmbinări de forme tridimensionale, reflectarea în mod cât mai veridic a raporturilor dimensionale şi orientare.

Consolidarea şi aprofundarea deprinderilor şi priceperilor de ordin tehnic ce țin de mişcări cât mai precise: translatorii şi circulare, apăsare, adâncire, aplitizare (turtire), modelarea cu vârful degetelor atât din bucăți aparte cât şi din bucata întreagă, reflecarea integrității formei (cu şi fără carcasă). Alcătuirea compozițiilor dinamice ce imită mişcarea, tansmițându-le dispoziția dorită (animalul este îngrijorat, el stă cu urechile ciulite, ochii larg deschişi ş.a.m.d).

Dezvoltarea spiritului de observație, a memoriei vizuale, motoricii.

Formarea priceperilor de reflectare artistico-plastică a obiectelor şi fenomenelor din lumea înconjurătoare ce i-a impresionat prin tehnica colajului, găsirea expresivității în calitatea, structura, culoarea, forma, mărimea, factura şi volumul materialelor din jur: naturale (frunze, petale, semințe, coji, fibre lemnoase, paie, hârtie); deşeuri de materiale fabricate (piele, plastic, textile, placaj etc).

Însuşirea procedeelor cunoscute; consolidarea procedeelor de obținere a formelor egale prin împăturirea foii în două, patru, opt etc., de la centru şi din lungime. Tematica propusă: „O lume din plante”, „Un buchet de flori”, „Fulguşori de nea”, „Figurile geometrice şi lumea din jur”.

Lărgirea orizontului de activitate artistico-plastică prin procedee de obținere a chipurilor artistice, folosind tehnica mozaicului prin rupere: „Păsările şi puii lor”, „Animalul meu preferat”, „Peisaj de toamnă” ş.a.

Păstrarea perfecțiunii formelor, a proporțiilor acestora, ritmicitatea şi simetria, autenticitatea şi armonia formelor şi culorilor.

Formarea priceperilor de a culege şi reprezenta (cu ajutorul foilor de hârtie cu pătrățele) ornamente populare specifice diferitor grupe de obiecte (veselă, covoare, prosoape, haine naționale, şervețele, mobilă ş.a.) şi unele siluete mai simple ale acesora.

Tematica posibilă: „Colectăm ornamente țesute”, „Modele pentru broderii”, „Ozoare în lemn”, „Lumea vegetală în ornamente”, „Ornamentele geometrice”, „Reprezentarea animalelor în ornamentele populare”, „Omul în motivele ornamentale”, „Cea mai frumoasă poartă”, „Fântâna creată de o inimă bună”, „Case ca pe la noi – mai rar întâlneşti”, „Ce m-a impresionat în Casa Mare”, „După o plimbare în localitate” ş.a.

Consolidarea deprinderilor de a reprezenta motive ornamentale; inițierea în modalitățile de stilizare a formelor, îmbinări armoniase ale acestora.

Aplicarea ornamentelor pictate pe vase din ceramică modelate de copii sau de siluete ce reprezintă astfel de obiecte, respectând specificul de ornamentare, îmbinând reuşit forma vasului cu ornamentul şi destinația.

Însuşirea tehnicii de condeiere a ouălor şi pregătirea lor către sărbătoarea Paştelui, Ispasului.

Găsirea frumosului în plasticitatea materialelor folosite. Crearea plăcilor decorative prin metoda de crestare, adâncire şi aplicare.

Modelarea vaselor din ceramică asemnănătoare cu cele create de meşterii populari, ținând cont de formele tradiționale, destinația fiecărui obiect, îmbinarea armonioasă între formă şi ornament. A-i deprinde să găsească şi să scoată în evidență frumusețea şi plasticitatea materialului, să aplice ornamente prin care să-şi transmită (asemeni meşterilor populari) sentimentele sale celor ce le vor admira şi folosi.

A-i învăța să împletească din aluat colaci (cu vargă, în două, în trei, în patru), hulubi, crăciunaşi, scăriță ş.a. forme ce se practică de gospodinele din localitate.

Educarea sensibilității față de valorile culturii naționale, familiarizarea cu unele meşteşuguri populare din localitate şi stimularea manifestărilor proprii ale copiilor în colectarea şi retransmiterea motivelor populare. Folosirea procedeelor de decupare din hârtie, paie şi alte mateiale ale elementelor decorative.

Tematica posibilă: „Ozoare populare”, „Ozoarele toamnei” (cu materiale din natură), „La fântânița din poartă” (paie şi ciocleje), „Cadouri pentru mămica” etc.

Stimularea dorinței de a se manifesta în confecționarea unor „decoruri teatrale” (decoruri pentru spectacolele de teatru ce le demonstrează), reflectarea coloritului în conformitate cu dispoziția operei literare.

Dezvoltarea sentimentelor de mândrie față de poporul nostru, însuşirea tradițiilor populare. Formarea priceperii de a observa specificul național în lucrările confecționate din lemn.

Familiarizarea cu arta alcătuirii compozițiilor decorative din plante („Ichebana”, „Osibana”), cu unele principii şi legități ce trebuie respectate în procesul de creare a buchetelor (asimetria), contribuind prin ele la formarea simțului formei, culorii, îmbinări reuşite a acestora.

Formarea deprinderilor de a confecționa singur măşti, jucării şi costume de carnaval atribute pentru ritualul sărbatorilor calendaristice (pluguşor, capră, căluț, steaua ş.a.); a priceperii de a amenaja încăperea pentru expoziție, carnaval, şezătoare şi alte destinații, dezvoltându-le măsura în ochi, gândirea spațială.

(Curriculum-ul educației copiilor în instituțiile preşcolare) p.110-115.

Disponibilitățile de inventivitate, şi de înnoire ale *funcției plastice*, care n-au fost trezite şi influiențate altcum în trecutul îndepărtat decât pe cale empirică, prin forța tradiției. Persistența exuberanței creative neîndrăgite, ostile oricărei condiții constrângătoare la vârstele mici, ca fond fizio-psihologic instinctiv, până după vârstele de maturizare a sistemului bio-psiho-comportamental, concretizată în ceea ce numim mobilitatea şi flexibilitatea psihismului, nu ni se pare spectaculoasă la atâțea copii remarcați cu diferite prilejuri de artă (concursuri, expoziții) din țară şi de peste hotare. Pentru noi, însă aceasta a devenit – mai mult decât o condiție existențială – expresia unei vocații care ne-a consacrat demult şi definitiv în lumea „aurului cenuşiu”. Prin încurajarea jocului spontan de-a munca adulților spre deşteptarea tuturor disponibilităților de afirmare constructivă, paşnică, iată lecția

trăiniciei noastre, lecție nemărturisită, dar implicată într-un fel sau altul în toate obiceiurile şi tradițiile populare. Descoperind-o, am avut revelația unei geniale intuiții: limbajul muncii şi, deopotrivă, al artei, al acțiunii echilibrate şi al îndrăzneli libere, creatoare, se învață, se poate învăța, e o necesitate vitală, de la cele mai fragede vârste şi în cea mai accesibilă şi mai pasionată formă, jocul de creație cu activitatea de studiu practic, de atelier.

Se susține, de pildă, că doar copilul mic este capabil de „minunății" geniale, dar s-a demonstrat deja că interesul lui pentru activitatea plastică nu încetează odată cu copilăria. La fel, atitudinea critică, şi mai ales autocritică în procesul de creație al copilului, părea o himeră; copilul - se spunea - nu este apt să aleagă, să opteze fără a fi ajutat tot timpul.

Revenind la lecția tradiției, este firesc să fie reconsiderat şi valorificat caracterul înnăscut al jocului spontan „de-a munca" şi astfel, prin instruire specifică, tot prin joc, prin jocul „de-a creația", oferită de educația artistică pentru toți, învățarea limbajului plastic se face accesibilă pentru toate vârstele. În această optică, stimularea creativității plastice la fiecare individ devine una din consecințele fireşti ale acestei educații, cea mai importantă dimensiune socială a ei. Dar creativitatea nu se dezvoltă în corelație directă cu coeficientul de inteligență generală. În acest sens, cele două componente ale personalității, inteligența şi creativitatea, nu sunt nici separate şi nici opuse; că sunt complementare o demonstrează coexistența atât a gândirii convergente (reorganizatorică şi reconstructivă), cât şi a gândirii divergente (combinatorie, formatoare), în toate fazele şi la toate nivelurile de creativitate subliniate de Taylor şi alți cercetători ai fenomenului. Nici cu „bunele rezultate preşcolare", îndeosebi cu cele de la matematică, nu se corectează. Este adevărul pe care-l susținea, intuindu-l mai ales, şi Alfred Binet când afirma că „aptitudinile nu se exclud".

Şi totuşi nivelul calitativ de creativitate încorporată în produsele activității artistice plastice este condiționat de calitatea, deci de calificarea specifică a efortului încorporat în ele. Cu alte cuvinte, creativitatea, această „fata morgana"

pentru marea majoritate a disciplinelor de studiu, cu caracter predominant explicativ-informativ, este vocația funcției plastice a cortexului uman, dar ea poate rămâne o simplă promisiune fără antrenare specifică, care s-o califice; în primul rând practic, prin activitate de atelier. „Punând pe copii să lucreze, îl faci să se intereseze de munca sa, îi dai imboldul prețios al simțurilor plăcute care întovărăşesc acțiunea şi plătesc succesul silinței".

De altfel, educația prin limbajul artei pentru toți („arta plastică") nu poate fi o materie de studiu cum sunt acelea concepute ca serii de cunoştințe care sunt învățate ca atare (chiar dacă în forme active de genul problematizării, învățării prin descoperire, programării „paşilor mici", modelării etc.), ci în spațiu de muncă prin excelență formativ. Renunțându-se la principiul înaintării de la simțul de complex, de la uşor la greu, ca şi la acele abilități şi „modele" de imitație şi reproducere exactă, impersonală, de căutare sterilă a conținutului aparent etc., acest spațiu este populat cu probleme ale limbajului artei, dispuse într-un sistem de abordare care nu este nici liniar şi nici concentric, l-am numit radial şi poate arăta schematic, aşa cum se va vedea în continuare, în două variante.

Această dispunere asigură nu numai reluarea oricând, cu sau fără amplificare, a aceloraşi probleme, dar şi posibilitatea de a se adînci şi mai mult unele dintre ele, după interesele, disponibilitățile, condițiile materiale şi umane particulare, locale sau speciale în care se desfăşoară activitatea artistică plastică. Dreptul de a alege este nu numai al copilului, ci şi al educatorului de artă. Acest drept presupune şi renunțarea la problemele care şi-au depăşit condiția de „actul necesar". Sistemul de structurare radială a conținutului este deschis; el oferă atât posibilitatea de a fi perfecționat, modernizat continuu prin amplificare – complicare, cât şi prin simplificare – eliminare, în ambele sensuri atât spre interior (evoluția copilului), cât şi spre exterior (evoluția limbajului artei); are deci un caracter antidogmatic: vor rămâne doar acele probleme care se vor dovedi utile în orice condiții umane şi materiale noi. Oricum, ceea ce se va primi în orice activitate plastică de atelier cu copiii va fi ideea de incitare la exersări de

valorificare liberă a experienței plastice acumulate de fiecare, a asimilării regulilor şi tehnicilor de artă oferite cât mai adecvat de către „şeful de atelier”.

Şi întocmai ca într-o echipă pluridisciplinară de participare a sinecticii, activitatea de stimulare a creativității prin joc presupune nu numai o blocare momentală a judecății critice şi, mai ales, a conformării la real, ci şi o întemeiere pe datele obiective ale regulilor jocului. Care nu sunt altceva decât reguli de morfologie şi de sintaxă sau de tehnologie a procesului de elaborare, de formativitate sau de reluare dacă ceea ce au format, creat, produs cei din jur mai poate fi modificat, recompus, finisat, poate chiar creat din nou. A avea nu numai o atentă preocupare față de lucrările altora, ci şi o întoarcere permanentă către sine, deci nu doar încercarea de a valida pe alții, iată atitudinea pe care aş numi-o necontenită nemulțumire creatoare.

Fără îndoială, „mijloacele proprii ale copilului care, deseori, prin prospețimea şi forța sugestiei, spun mult mai mult decât schema impresională şi stereotipă”, au venit în conflict cu unele reguli, procedee, instrucțiuni de lucru ale vechilor practici din învățământul de artă. Multă vreme desenul „model”, ca să dăm un exemplu cunoscut de toată lumea, devenise o obsesie de-a dreptul traumatizantă pentru toți şi, ceea ce era foarte grav, de o calitate pe care astăzi o încadrăm cu uşurință în ceea ce numim Kitsch.

În educația prin limbajul şi tehnica artei pentru toți asemenea „dogme” şi-au depăşit condiția de inoportunitate; ele nu mai sunt pur şi simplu posibile. Cu o condiție: să se lucreze în spiritul şi nu în litera modificabilă la infinit a noului conținut. Un argument la îndemână e însuşi copilul care „ştie şi poate mai mult decât presupunem noi”. Evident, „să ne gândim că un copil lăsat să se descurce singur face o forțare pentru a înțelege pe când o lămurire care vine la timpul potrivit şi este dată printr-o metodă rațională previne această forțare, prin urmare nu oboseşte, ci îl cruță pe copil de oboseală şi satisface o dorință a lui”. Satisfacerea dorințelor prin evitarea oboselii a celei inutile, evident, se referă la

învățarea meseriei, a tehnicilor şi procedeelor artei, nu la motive, la subiecte, la viziune, care sunt dreptul exclusiv al fiecăruia.

Există, după cum se ştie, o vârstă a marilor şi aparent absurdelor întrebări, ignorantă din păcate în mare măsură atât de familie, cât şi de grădiniță, „vârsta" care se continuă, în variante mai subtile şi în exteriorizări mai limitate, până în preajma adolescenței. Este perioada de viață cea mai fertilă pentru acumulările definitive, pentru că vin din impulsuri interioare şi satisfac întâi de toate trebuințele biologice, organice, creşterea considerabilă, spre vârsta de şase ani, a neuronilor şi deci a posibilităților de interrelaționare, de structuralizare şi specializare a funcțiilor cortexului. Pe tot parcursul acestei perioade, dar mai ales în jurul vârstei de cinci-şase ani „acesta este lucrul pe care trebuie să-l aşteptăm de la copiii normali, investigarea spontană a mediului extern sau, explorarea voluntară a mediului. În cazul acesta, copiii încearcă o bucurie la fiecare descoperire nouă pe care o fac şi aceasta le dă sentimentul de demnitate şi de satisfacție, îi încurajează să caute mereu". Întreținerea şi intensificarea acestui permanent interes pentru explorarea şi înțelegerea însuşirilor plastice ale ambianței este fără îndoială o misiune dificilă a educatorilor de artă, iar în orice caz complementară şi deci absolut necesară echilibrului intrapsihic global al fiecărui individ. Cercetarea naturii (exterioare şi interioare) înclină o vreme balanța spre acea care are rolul – prin undele sale exploratoare – să trezească zonele subcorticale ale simțurilor plastice ereditare, dar şi să adauge la memoria genetică, prin repetare individuală, noi „informații". Cele moştenite sunt atât potențe energetice de tipul proiectelor subcorticale imprimate temporal în memoria „liniei genetice" a fiecărei individualități, şi care dau la maturitate ceea ce se numeşte forța de expresie plastică topologică sau tensională a sistemului intrapsihic global, cât şi disponibilități individuale senzorio-perceptive la nivelul terminațiilor corticale externe specializate „senzori primari". Noile informații se dobândesc mai mult mai mult sau mai puțin sinestezic, prin autoinducție stimulată de nevoi interne, dar şi prin „dirijări" (tot sinestezice) provocate deliberat de agentul modelator calificat (educatoare, învățător, profesor), deci din exterior.

În întâmpinarea acestor febrile căutări de acumulare şi de „actualizare” vine posibilitatea de a le recepta şi prelucra cu „instrumente de măsură”, această posibilitate numindu-se limbajul plastic cu tot cortegiul lui de elemente, de mijloace şi procedee. I se oferă astfel copilului, fiecărui copil, marea şansă să evite sforțările obositoare ale „investigării spontane”; ajutat de limbajul plastic, să vadă dincolo de aparențe. Nu raportăm această învățare la cunoscutele stadii genetice, pentru că acestea sunt aplicabile cu prioritate dezvoltării intelectuale, iar atunci când se încearcă să se explice geneza viziunii spațiale la copii, sacrificându-se calitățile plastice ale formei, ale limbii în favoarea valorii ei ideologice, demonstrația iese involuntar din cadrele unui demers de specialitate. Geneza şi evoluția percepției spațiale obiective, a „vederii” în spațiu – cum spun geometrii – nu este acelaşi lucru cu geneza şi evoluția viziunii spațiale, a imaginarului. Arta are legi spațiale, proprii, determinate, printre altele, de materiale şi de destinație. În consecință, spațiul construit poate avea 2, 3 sau chiar 4 dimensiuni (a patra fiind succesiunea spațio-temporală, ca în „arta cinetică” de pildă), după viziunea de configurare adoptată sau specifică manierei de a lucra a artistului: în acelaşi plan cu suportul, străduindu-se să dea iluzia celei de-a treia dimensiuni, folosind-o la modul real etc. A reduce toate aceste viziuni spațiale la vederea în perspectivă fizicală şi la diferitele metode şi procedee de geometrizare a acesteia pe suprafața planşei, pânzei, peretelui este cel puțin o eroare de documentare; ele nu sunt nici singurele, nici predominantele şi nici majorele preocupări ale artei dintotdeauna. Este adevărat că unele epoci, unele şcoli sau stiluri au avut predilecție pentru o modalitate sau alta, dar aceasta nu prin „desființarea” celorlalte.

Pe de altă parte problema percepției tridimensionale aparține mai degrabă geometriei în spațiu. De altfel, multe alte materii de studiu, începând cu cele ale căror obiect îl constituie formele şi fenomenele fizice, biologice etc. până la convențiile perspectivale ale matematicii, se ocupă de dezvolarea percepției spațiale obiective. Dar în timp ce în toate aceste domenii „vederea perspectivală” vine din nevoia vitală a reprezentării ştiințifice într-o formă care să nu contrazică fenomenul vederii binoculare, deci într-o formă cât mai intuitivă, iluzionistă, în

artă sugerarea celei de-a treia dimensiuni este doar o modalitate de expresie, nici singura şi nici cea mai importantă. De unde, atunci, invocatele similitudini? Poate din faptul că în procesul dezvoltării şi maturizării ontogenetice a gândirii copilului este implicat întregul sistem instrumental-simbolic al cortexului, deci şi al reprezentărilor spațiale. Dar aceasta este o problemă de semne, de vocabular şi nu de limbaj propriu-zis. Din acest punct de vedere stadiile genetice ale dezvoltării intelectuale formulate de Piajet au convergență cu însuşirea radială a limbajului plastic doar în sensul evoluției morfologice şi semantice a motivului (subiectului). Dar în timp ce „motivul ” este o problemă de conținut a educației intelectuale, în artă, deci şi în educația prin artă, aceasta are rol de pretext. Cât priveşte vederea obiectivă şi mai ales perceperea celei de-a treia dimensiuni, aceasta există (iar în cazuri mai rare, patologice, nu) ca „specializare” a terminațiilor corticale externe ale sistemului vederii binoculare, ceea ce nu este acelaşi lucru cu simțul formei tangibile, topologice, desfăşurate într-un singur plan, sau cu simțul culorii tratate plat, decorativ etc.

Ar mai fi necesare şi alte delimitări față de teoria dezvoltării stadiale a intelectului; pentru că extinderea la întreg sistemul de aptitudini umane o face inoperantă. Una dintre ele se referă la cele două aptitudini de expresie plastică, creativitatea artistică şi creativitatea cu artă; sunt ele oare, stadii genetice şi, atunci, dezvoltarea lor ar urma o etapizare similară intelectului sau – două tipuri diferite de înzestrare ontogenetică? Ceea ce îndeobşte se cunoaşte sunt ariile lor de răspândire, creația ca înzestrare de excepție a unora, iar aptitudinea creativă ca inerență a tuturor, ambele având acelaşi fundament bio-fizio-psihologic, funcția plastică. Astfel spus, creativitatea cu artă poate fi asemuită unei nevoi biologice generale, comună tuturor, iar creația unei mari pasiuni. Supuse, deopotrivă, aceloraşi factori care să le determine ritmul şi intensitatea afirmării, cele două aptitudini de expresie plastică ajung la forma lor maximă de dezvoltare numai asimilând limbajul plastic prin joc, aceasta nefiind altceva „decât activitatea pornită pe făgaşul săpat de ereditate”.

Aşadar, ceea ce putem numi artă la unii copii este, fie doar expresia ei voluntară, dinaintea învățării sistematice a limbajului plastic, fie rezultatul conştient al acestui efort, pe măsura asimilării organice a diferite mijloace şi procedee „gramaticale". Dar în timp ce expresia involuntară rămâne premiza de afirmare deplină doar la cei talentați, dacă au fost descoperiți şi instruiți adecvat, asimilarea, încă de la cele mai fragede vârste, a limbajului plastic – şi aceasta este rolul lui formativ fundamental, face posibil accesul tuturor copiilor, fără excepție, la procesele creative din oricare domeniu de activitate umană la vârstele maturității.

De altfel, se recunoaşte că „societatea actuală are nevoie nu numai de oameni capabili şi competenți, ci şi de inovatori, de inventatori, de creatori". Cercetătorii domeniului sunt de acord să considere creativitatea nu doar sub formă verbală (scrisă îndeosebi); ci, şi mai ales, volițional-acțională, ca creativitate „în toate formele sale şi în orice domeniu".

Cât priveşte creativitatea de specificitate artistică se afirmă fără echivoc că „nu există o creativitate artistică în general; creativitatea literară, cea muzicală şi cea a plasticienilor diferă substanțial" între ele. Ceea ce ne îndepărtează întrucâtva de aceste opinii se referă la deosebirea netă pe care o facem între creativitatea artistică plastică ca lung şi foarte complex proces de antrenare şi instrumentare într-un limbaj care, ca formă de manifestare spontană, le percede pe celelalte, dar se învață îndeobşte după vârstele propice, cu etape calitative insuficient cercetate, determinate, şi creativitatea ca scop final sau ca rezultat (în sistemele educative care o ignoră ca „prezență" precoce).

Consecință firească a educației prin limbajul şi tehnica artei pentru toți pe care o edificăm, creativitatea cu implicare plastică, devenită o nevoie vitală şi la noi ca pentru toate economiile dinamice, competitive nu este un corolar al activității artistice; ea este însuşi acest proces, activitatea practică, de atelier ca atare.

Intercondiționarea permanentă dintre creativitatea în activitatea de atelier artistico plastic nu face confuză, cum s-ar părea, delimitarea dintre cele două forme ale expresiei plastice a personalității umane; ambele sunt rezultatul firesc al educației personalizate pe care o afirmă noua orientare, limbajul plastic fiind o necesitate vitală a fiecărui om, indiferent că este creator profesionist sau doar creativ în posesia sa.

Dintr-o explicabilă ambiție filozofică nici studiul lui A. Roth, cel mai cuprinzător din câte s-au scris până acum în acest domeniu, nu rămâne în afara unei optici excesiv generalizatoare şi prin aceasta de nerelevare a detaliilor specifice. Abordând creativitatea doar sub incidență axiologică, ca o dimensiune umană de maturitate, aşa cum transpare din cercetările mai vechi sau mai noi, şi mai puțin din perspectiva aspectelor ei genetice, incipiente (ca promisiuni în formare, dezvoltare, afirmare), se pierde din vedere aspectul cel mai important al problemei: calitatea educației destinate să antreneze atât dezvoltarea disponibilităților creatoare de artă ale funcției plastice.

O discuție mai amplă despre creativitatea plastică poate fi fertilă numai cu reconsiderarea tuturor vârstelor creative: de la cea involuntară, până spre 5-6 ani, prin cea a facerilor cu „ştiința" limbajului asimilat treptat, până spre vârsta adolescenței, la deliberatele fapte de artă o dată cu intrarea în adolescență şi pe măsura cristalizării unui stil propriu, la cei mai înzestrați nativ şi cu o putere de efort care să depăşească media. Dar de-a lungul acestui lung şi neîntrerupt proces evolutiv, starea de creativitate plastică este prezentă şi în tot ceea ce, funcțional, este făcut cu artă. Întrucât momentele de creativitate încep cu formulări de genul: „de ce nu..."; „să presupunem că..."; „dacă..." etc., este firesc să considerăm că acestea devin şi productive numai dacă au loc succesiv: întâi, ceea ce este blocarea pornirii de a judeca din punct de vedere critic şi desprinderea din câmpul real pentru ca, pe plan imaginar, să se producă soluții, şi, apoi, confruntarea cu realitatea obiectivă şi, eventual, reformularea lor. Şi această succesiune este valabilă în toate vârstele biologice.

Diferența de structură dintre gândirea adultului (logica conceptuală, reflexivă) şi gândirea copilului (logica practică, senzorio-motorie) face mai intensă şi mai frecventă suspendarea judecății critice, raționale prin mijlocirea iocului. „În orice caz, se poate afirma că inteligența reflexivă nu reuşeşte să creeze ceva nou pe planul semnellor şi al conceptelor, care este planul său caracteristic, decât cu condiții de a-şi baza cconstrucțiile pe o temelie organizată de inteligența practică. Inteligența practică este deci una din premizele psihologice esențiale pe care se bazează producția activă".

Şi educația prin artă, ca învățare a limbajuluui culorii, liniei, formei spațiale prin acțiune liberă şi complexă, predominant practică (fără a fi doar tehnologică), este o autentică educație activă. Urmărindu-se dezvoltarea funcției plastice prin toate activitățile sale ca variante ale jocului „de-a creația", se antrenează nu numai ceea ce Piajet consideră drept premisă psihologică specifică vârstelor preşcolare, „inteligența practică", ci, mai ales, reechilibrarea sistemului global instrumental-simbolic al personalității prin instruirea – după exigențele de calitate ale muncii de la cele mai fragede vârste, dar conservându-le spontanietatea, a subsistemului de expresie plastică. Pentru că, aşa cum se sublinia într-un micro-eseu, „cine n-a privit buruieni la 6 ani nu na avea grădină".

Zicala are un anumit tâlc pentru viitorul educației prin limbajul şi tehnica artei pentru toți. Ea va însemna mereu studierea practică a potențelor constructive şi de expresie ale liniei, petei, formei spațiale, a „legilor" compoziției în plan sau în spațiu, studierea, sub diferite pretexte şi în forme antrenante, a sugestiilor cromatice şi liniare descoperite la diferite structuri materiale din natură sau create de oameni; fiecare activitate în fiecare astfel de exercițiu „va avea forma jocului, intenția şi valoarea muncii". Ce efecte sociale şi productive va determina jocul „de-a arta", de învățare a limbajului plastic? Deprinderile şi cunoştințele tehnologice şi de expresie (gramaticale) din timpul anilor de studiu, care „se scurg" mai rapid sau mai lent în toate faptele mâinilor, sunt o adevărată comoară de exploatat ulterior, la vârstele afirmărilor profesionale, productive mai ales.

Educația prinlimbajul artei favorizează „educarea sentimentului prezenței celuilalt”, sentiment care stimulează, potențează nu numai creativitatea, ci şi productivitatea, oricât de sumară sau de simplă ar fi forma în care s-ar manifesta la început; încrederea în tine, în forțele tale prin raportarea la cei din jur este cel mai reconfortant şi mai stimulativ dintre sentimente, pentru că disponibilitatea pentru creație ia naştere din intrajutorare şi prietenie, „din acelaşi izvor ca şi dragostea”, cum spune acelaşi *Lewy-Valensi*.

Creația artistică este mediată de învățare, de îndrumare, de o directivare discretă, dar în schimb permanentă”. Arta s-a dovedit, prin efectele ei, o necesitate a echilibrării şi reechilibrării ființei umane. Aşa cum observă şi Francoise Reiss, arta are proprietăți sugestive, dinamice şi constructive; sensibilitatea artistică pe care o induce educația prin artă echilibrează exercițiul memoriei şi afectele unui intelectualism prea abstract”.

Caracterul procesual unic şi irepetabil al activității artistice plastice la fiecare copil îşi pune amprenta pe unele din sarcinile de bază ale educației generale contemporane: „tratamentul” personalizat în corelație cu dezvoltarea autonomă a fiecărei individualități, stimularea nelimitată a spiritului investigator şi, prin acesta, a creativității, crearea tuturor condițiilor subiective şi obiective ale unei integrări sociale imediate şi eficiente de ambele părți. Dacă alte materii pot fi pe cât de stimulative, tot pe atât de bine şi inhibitive pentru că nu pot decât separat sau cu exigențe diferite să abordeze aceste sarcini, educația prin artă pentru toți le poate aborda concomitent şi într-o înlănțuire logică. La rândul ei „dezvoltarea creativității” contribuie la asigurarea autonomiei persoanelor, autonomia înlesneşte şi îmbogățeşte relațiile sociale, iar o bună inerție socială stimulează în acelaşi timp responsabilitatea şi gustul creației”.

Dar de la creativitate la creație, la artă este doar un singur pas, un pas uriaş; îl vom face toți cei care, mai mici sau mai mari, eliberați tot mai mult de servituțile şi greutățile vieții diurne, vom adăuga bucuriei de a trăi, şi de a prospera pentru țară şi pentru sine, şi bucuria de a face artă, cu adevărat, adică de a deveni

nemuritori; De la creativitate la design, tot un pas artistic şi tot cu emoţia originalităţii neorgolioase, a dăruirii cu artă, a scurgerii „frumoase” în tot ceea ce mânuim, îmbrăcăm, folosim şi aceasta tot nemurire se cheamă; cea mai altruistă şi cea mai umană dintre activităţile omului, fiindcă ea asigură perpetuarea umanităţii, creativitatea tuturor.

Pasul spre artă aste atelierul, studiul de artă, truda de a stăpâni materia folosind, într-un fel special propriu fiecăruia, „uneltele” unui limbaj care a devennit accesibil tuturor. Dar spre design? Prin acelaşi limbaj? Cum? În ce fel?

O situaţie oricum paradoxală: ne propunem să dezvoltăm creativitatea în proporţii de masă, dar închidem porţile acelei discipline care o facilitează la modul cel mai eficient, design-ul. De ce persistă această, să-i zic, „alergie” la cea mai complexă disciplină de graniţă (tehnică, ştiinţă, artă)? Să nu avem specialişti care să-l poată oferi copiilor, tinerilor, cuvântul „designer” nu este încă oportun între celelalte specialităţi şi profesii?

Randamentul uman, calitatea vieţii oamenilor ar creşte dacă design-ul, în special forma lui ambientală, s-ar studia sistematic cu toată lumea. Şi şcoala ar avea un rol esenţial în acest sens. Dar nici o renovare eficientă nu va fi profundă fără înlocuirea actualului „desen tehnic” cu designul preşcolar.

Atunci, de ce lipseşte design-ul din rândul disciplinelor de studiu fundamentale? Schiţa, inclusiv schiţa cotată, desenul la scară, racordarea, sistemele de reprezentare în epură sau axonometrice, teme tradiţionale specifice „desenului tehnic”, pot fi puse în slujba creativităţii doar dacă sunt integrate organic în problematica de conţinut a design-ului.

Orice activitate bazată pe exersarea, repetarea, învăţarea standartizată nu numai că nu contribuie la declanşarea, stimularea, dezvoltarea creativităţii, ci o şi împiedică şi că pentru cei mai mulţi efectul acesteia este pasivitatea, iar pentru cei cu firea neliniştită, deruta.

Din păcate, locul şi importanţa design-ului în structura economiei şi implicit, a învăţământului, sunt în mare parte subestimate. O rezolvare de la sine

nu este posibilă. Nici „importul” de experiență nu este o soluție. Avem nevoie de propria noastră experiență, şi pentru aceasta s-ar putea începe cu o pregătire generală. Perpetuarea empirică a experienței de autentic design afirmat de meşteşugurile populare în realizarea multor obiecte utile.

Preocuparea în continuare pentru o instruire generală sistematică în acest domeniu va reorienta pozitiv concepția formativă fundamentală a grădiniței, cu deosebire a celei obligatorii, adică va evita acel pericol care a făcut insuficiente educații utilitariste de până acum. Să nu se uite că facem înainte de toate educație, că suntem datori nu numai să provocăm, ci şi să aşteptăm cu răbdare (chiar dacă rezultatul va fi un eşec din unghiul nostru de vedere)!

Va fi aceasta cea mai potrivită conduită educațională? În orice caz, „a provoca şi a aştepta” pare a fi orientarea cu cea mai mare eficiență formativă; pentru că este şi inerent umană.

Dezvoltarea creativității nu poate fi dezvoltată fără a înțelege ce-i acela mijloc de expresivitate. Orice operă de artă cu cât este mai expresivă cu atât mai mult ne place.

Aceasta este culoarea, forma, mărimea, ritmul, simetria şi asimetria şi dinamica. Acestea sunt mijloacele expresivității.

Începând cu vârsta mică putem folosi aceste mijloace, culoarea este prima care se însuşeşte, după culoare poate să se orienteze şi să spune ce obiect a desenat. Prin culoare se redau mai multe fenomene obiecte.

La vârsta de 6-7 ani copii cunosc culorile de bază şi le aplică în practică. Nuanțele la fel, mestecând mai multe culori împreună îi dau o nuanță.

Cu cât mai mult percepe aceste nuanțe din una şi aceeaşi culoare, la copil este mai dezvoltată perceperea senzorială (galben – roşu, galben – cafeniu), ce culoare obținem? Copilul trebuie învățat cum să combine şi cum să îmbine. Prin explicație, demonstrare, nu poate să învețe copilul ci doar prin activitatea practică. Prin mimică ne vorbeşte despre agresivitate, prin culoare putem să redăm starea

psihologică a unei ființe. Copilul trebuie să cunoască culorile calde, reci, neutre. Buchet de flori în culori calde, reci, neutre. Copii folosesc creionul cel simplu, acuarelă, creionul de cărbune, creta colorată, creionaşul de ceară o coroană a unui copac putem reda, cerul, pământul, o fâşie, suprafața mare, primăvara veselă şi frumoasă.

Forma joacă un rol foarte mare în expresivitate – copiii folosesc cel mai des pătratul, cilindrul, cercul, triunghiul, toate figurile geometrice, arcuri, plăci. Ei redau numai imagine plată.

Copilul foloseşte pătratul la redarea băsmăluței, casei, calculator, fereastră.

Triunghiul – la aplicație redă bradul.

Trapezul – sub formă de barcă, acoperiş

Mărimea după lățime, înălțime, lungime, grosimi, combinându-le, copiii pot să redea diferite lucruri după ritm mai lat, mai îngust şi mai îngust, subțire, mai grosuț, gros. Ritmul poate fi în redarea diferitor forme a frunzulițelor de salcâm după aranjarea simetrică, asimetrică, de aceeaşi mărime, neordinare, linia punctată, cerculețe, la copii dezvoltă mişcarea vizuală a ochilor, mâinilor.

Dinamica la grupa pregătitoare prin redarea unui obiect putem vedea că e în mişcare, mânuța îndoită, picioarele la fel, urechiuşele ciulite la iepuraş redau mişcarea, dacă nu este liniştit. Cățeluşul cu lăbuțele din urmă aşezate şi cele dinainte-n sus vorbeşte despre aceea că cățeluşul vrea să se joace. Învățăm copiii să învețe mişcările corecte, care dezvoltă la copil personalitatea. La vârsta preşcolară mare apare această înțelegere – redarea în friză, redă toate obiectele pe o linie mai sus şi mai jos pe acelea care nu sunt atât de însemnate. Nu este dezvoltată imaginația în perspectivă.

Redarea imaginii „un troleibuz şi pasagerii cum stau pe scaun”, pe autobus, copilul nu înțelege că în autobus, troleibuz se vede numai capul. Redarea culorii – exprimă atitudinea sa față de imagine, dar dacă o redă pe mama o face în cele mai

frumoase culori, Baba Hârca urâtă o face, însă educând, dezvoltând la copii aceste predispoziții, copiii pot să redea şi urâtul prin culori frumoase.

La primele activități învățăm să țină creionul şi să țină hârtia în mână, să-i facem să simtă ca are ceva în mână, că are ceva în care depune o forță. Pe foaie-i punem să deseneze punctişoare sub formă de grăuncioare, păsat, apoi ploița, apoi linii verticale, apoi un balonaş şi ață pentru el, panglici. Apoi ținând în mânuță foaia vor desena cărăruşa şi o gogoaşă ce se rostogoleşte. Calea ferată, compusă din linii verticale şi orizontale. Apoi facem o scară, copiii vor zice că-i defectată şi ursulica nu se poate sui în pod, şi ei vor trasa punctişoare în locul cuiului, vor trasa liniuțe orizontale. Apoi îi învățăm mişcările circulare mestecând mămăliga, pisicuța rostogolind ghemul, apoi iarna a venit şi din hogeac iese fumul. Îi învățăm să deseneze balonaşe, mingi, soarele, să redea cercul, etc.

II. Baza experimentală

II.1. Diagnosticarea nivelului de dezvoltare a capacităților creative a copiilor de vârstă preşcolară mare la etapa inițială

Experimentul de constatare

Am efectuat acest experiment în Instituția Preşcolară Nr. 215 or. Chişinău, str. 31 August 1989.

Scopul experimentului:

1. De a determina nivelul dezvoltării creative la copiii de vârstă preşcolară mare.

2. De a determina nivelul organizării muncii pe problema creativității şi rolul creativității în arta plastică. Anchete, controlul materialelor didactice, cercetări cum organizează educatorul activitățile. Pregătirea educatorului. Prezența părinților. Documentația, planurile lor. Verificarea lucrului în grădiniță.
3. Dezvoltarea nivelului copilului în baza lucrului dus de educator, în baza cunoştințelor. Ce ştiu, ce pot, cunosc structura obiectului? Pot analiza obiectul? Verificarea calității, originalității, criteriilor lucrărilor copiilor. Cum folosesc culorile, îmbinarea lor. Activismul copiilor, dacă încep activitatea după un plan. Necesită lucru individual. Descriem flexibilitatea, originalitatea. Analiza la ceea ce am observat.

În cadrul cercetării de constatare am folosit următoarele metode:

- Cercetarea gândirii verbal-logice;
- Cercetarea spiritului de observație;
- Povestiri neterminate;
- Test de creativitate verbală "Utilizări";
- Test de creativitate neverbală "Cercuri";

Am cercetat următoarele condiții şi factori psiho-sociali de dezvoltare a creativității:

- atenția,
- gândirea,
- imaginația,
- inteligența,
- reuşita,
- apartenența socială a părinților,
- relațiile din familie,
- statutul deținut în colectiv.

Înainte de a trece la demonstrarea ipotezelor pe care le-am înaintat, e necesar de a determina nivelul dezvoltării creativității preşcolarilor mari.

La determinarea dezvoltării potențialului creativ am folosit următoarele teste de creativitate neverbală “Cercuri” şi de creativitate verbală “Utilizări”.

În evaluarea ambelor răspunsuri a ambelor teste am folosit elementele definitoare ale creativității: fluența, flexibilitatea, originalitatea, elaborarea.

Fluența constă în abilitatea de a produce o pluralitate de răspunsuri sau soluții într-o unitate de timp sau în timp “nelimitat”.

Flexibilitatea e definită ca evalitate de a trece de la o idee la alta.

Originalitatea este atributul definitoriu al creativității. Ea e acceptată ca “noutate absolută” şi ca “creativitate relativă”. Psihologii au optat pentru criteriul noutății relative, cel mai frecvent adoptat în cercetări şi constă în faptul ca un răspuns este cu atât mai original cu cât apariția lui într-un eşantion este mai aproape sau egală cu unitatea.

Elaborarea este o abilitate care se exprimă prin configurarea detaliată a ideii – răspuns cu ajutorul elementelor intuitiv grafice.

Unii autori mai adaugă la aceasta încă două elemente principale ale creativității: senzitivitatea şi ingeniozitatea.

Senzitivitatea este facultatea de a simți de a fi sensibil. Aria şi profunzimea sensibilității depind de spiritul de observație.

Ingeniozitatea indică spiritul inventativ şi de inițiativă-calități indispensabile creativității umane.

Folosind cele patru elemente definitoare ale creativității, am primit următoarele rezultate. În cadrul prelucrării rezultatelor am observat următoarele fenomene:

1. Odată cu creşterea fluenței creşte şi flexibilitatea, adică odată cu creşterea reprezentărilor grafice creşte şi numărul diversității ideilor şi invers.
2. În majoritatea cazurilor dacă flexibilitatea este sporită, atunci se evidențiază şi creşterea fluenței.

Între unele particularități psihice şi creativitate există o corelație pozitivă.

Odată cu creşterea atenției creşte şi creativitatea, şi invers. Pentru o creativitate înaltă se caracterizează o atenție de la medie în sus. Odată cu descreşterea atenției descreşte şi creativitatea. Odată cu scăderea nivelului de gândire, scade şi nivelul creativității.

Activitatea mintală se realizează doar pe plan imaginativ. Subiecții trebuie să scrie toate îmbunătățirile pe care şi le pot imagina fără restricții şi prin care obiectele indicate de test, datorită modificării, reducerii, argumentării, combinării ar dobândi caracteristici noi.

În realizarea testelor de creativitate neverbală am respectat aceleaşi condiții metodologice evidențiate anterior, ele fiind comune pentru toate teste folosite verbale şi neverbale. În cazul celor neverbale intervin câteva particularități: pe foaia de răspuns sunt date sub forma unor desene toate elementele stimul pe baza cărora subiectul elaborează propriile lui schițe de răspuns, conform instrucțiunilor fiecărui test. Atitudinile de executare grafică nu au importanță, cerințele de răspuns fiind accesibile oricărui subiect.

Testul se adresează abilităților de imaginare, creare a unor tablouri-răspuns, sau obiecte-răspuns, pornind de la o formă ovală care trebuie să constituie o parte a tabloului sau a obiectului desenat. Copiii sunt chemați să dezvolte prima idee care le vine în minte, astfel încât desenul-răspuns primit să fie cât mai interesant şi nimeni altul să nu se fi gândit la el, iar apoi să dea un titlu cât mai inteligent şi neobişnuit care să ajute la înțelegerea ideii desenului. Testul se adresează potențialului creativ şi solicită subiecților să adaoge linii, detalii la figurile incomplete pentru a reprezenta obiecte sau tablouri interesante. La fel li se propune să pornească de la prima idee apărută şi s-o dezvolte aşa cum n-ar face-o nimeni, iar sub desenul-răspuns să dea titlu cât mai interesant. Ca figuri incomplete am propus variantele elaborate de Torrance.

Copiii preşcolari trebuie să alcătuiască din setul de figuri propus: cerc, dreptunghi, triunghi, semioval, anumite imagini cât şi o imagine la dorință.

Cercetarea inteligenței, nivelului intelectual.

Cercetările efectuate de E. Torrance (1964) au stabilit că între inteligența verbală a copiilor şi creativitatea lor există o corelație pozitivă şi care creşte odată cu înaintarea lor în vârstă. N. Cogan şi M. Wallach (1965) folosind probe distincte pentru inteligență şi creativitate au putut stabili 4 categorii de copii:

1. Inteligența superioară – creativitate ridicată.
2. Inteligență mediocră – creativitate ridicată.
3. Inteligență ridicată – creativitate scăzută.
4. Inteligență scăzută – creativitate scăzută.

În general fiind vorba de copiii cu intelect normal o primă cerință, ce se impune pentru startul creativității este inteligență normală, cu C.I. de 90-100.

În ceea ce priveşte C.I. necesar pentru startul creativității sunt întocmai de acord cu autorii ce au menționat această cerință, inteligență normală cu C.I. de 90-100.

Apartenența socială a părinților copiilor cercetați.

Creativitatea înaltă a copiilor nu depinde de studiile părinților, ci doar sunt de părerea că între creativitatea înaltă a copiilor şi studiile superioare ale părinților lor există o corelație pozitivă.

Educatorii sunt cu experiență, însă în domeniul creativității se lucrează puțin fiindcă nu sunt suficienți ghizi metodici, literatură la tema creativitatea.

În grupă sunt aproximativ 40 de copii, ceea ce necesită lucrul individual cu fiecare şi din cauza că unii copii abia au început să frecventeze grădinița. Însă se lucrează şi cu părinții. Ei au grijă să exerseze pe copii acasă față de scris, citit, socotit, desenat. Educatorii se conduc după curriculum şi planul perspectiv.

Nivelul dezvoltării creative la copii în baza lucrului dus de educator este satisfăcător, în baza cunoştinţelor – la fel, fiindcă familia contribuie şi ea. Majoritatea copiilor sunt din familii intelectuale, sunt copii în grupă care participă la cercul de dans, muzică, limbi străine, artă plastică, educaţie fizică.

Copiii cunosc structura obiectului şi-l pot analiza. Calitatea lucrărilor copiilor este la nivel satisfăcător de dezvoltare. Copiii folosesc culorile în dependenţă de dispoziţia lor, de felul cât de mult sunt ataşaţi de acel obiect sau fiinţă, sau lucru. La unii copii nu este dezvoltată percepţia în perspectivă a obiectului. Sunt activi la activitate, persistă spiritul de supraapreciere exagerată, la unii copii unde persistă spiritul autoritar în familie, copiii se subapreciază.

Examinând dezvoltarea creativităţii copiilor am stabilit următoarele:

nivel scăzut – copii care nu pot desena, n-au interes, nu cunosc, n-au capacităţi artistice***;***

nivel mediu – copii care pot puţin, nu prea cunosc, dar pot născoci ceva, se observă câte puţin originalitatea, flexibilitatea, sensibilitatea, ingeniozitatea;

nivel înalt – acei care pot şi cunosc.

Rezultatele obţinute sunt descrise în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Grupa	Nivelul înalt	Nivelul mediu	Nivelul scăzut
Experimentală	70%	140%	90%
Control	90%	160%	50%

Recomandări şi concluzii.

După cum afirmă autoarele *(St. Cemortan, L. Ciobanu, A. Bolboceanu)*, familiei îi revine rolul principal în dezvoltarea şi educarea copilului. Lui i se

cultivă experiența afectivă şi social-morală caracteristică familiei respective: sistemul ei de valori morale, atitudinea față de cei din jur, modalitățile de a intra în relații cu alte persoane etc. Deci, familia prezintă mediul favorabil de socializare a copilului preşcolar.

Conlucrarea grădiniței de copii cu familia se bazează pe următoarele poziții de bază ce determină conținultul, organizarea şi tehnologiile educaționale:

-respect şi încredere reciprocă în relațiile dintre pedagogi şi părinți; ajutor reciproc orientat spre perfecționarea educației copiilor în familie şi la grădiniță, a condițiilor de organizare a vieții şi activității; unitate în munca grădiniței de copii şi a familiei în procesul de educație a copiilor;

-studierea experienței de educație familiară şi propagarea ei printre părinți, utilizarea metodelor efective de educare în familie;

-unitatea în înțelegerea scopului, obiectivelor, tehnologiilor şi metodelor de educație a preşcolarilor ce prevăd dezvoltarea armonioasă a personalității lor;

-atitudinea față de copil ca față de o personalitate în devenire – membru al colectivului familial şi de copii, membru al societății;

-unitatea diverselor forme de muncă ale grădiniței de copii cu familia: convorbiri cu părinții şi cu alți membri ai familiei, consultații, adunări de părinți pe grupe şi generale, conferințe, universități pentru părinți, serate de întrebări şi răspunsuri, forme intuitive de propaganda pedagogică etc.

Soluționarea corectă a problemei continuității educației constă în modificarea, schimbarea atitudinii uneia față de cealaltă şi depunerea eforturilor comune în realizarea următoarelor grupuri de sarcini:

Primul prevede sarcini concrete pentru instituțiile preşcolare:

-crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea unei personalități creative, sănătoase, din punct de vedere fizic şi intelectual, receptive la frumosul din natură, artă şi relațiile umane;

-acordarea unei deosebite atenții copiilor dotați şi dezvoltării abilităților de creație elementară;

-umanizarea şi individualizarea procesului de educație şi instruire; perceperea fiecărui copil ca personalitate inedită;

-desfăşurarea unei largi colaborări cu părinții pentru a le acorda ajutorul efectiv în munca de educație a copiilor;

Al doilea include sarcini educative comune (pentru familie şi colectivul pedagogic):

-consolidarea şi conştientizarea noțiunii de familie (componența familiei, relațiile familiare generate de conviețuire în comun);

-îmbogățirea şi sistematizarea cunoştințelor despre activitatea membrilor familiei în gospodărie şi în viața socială (profesiunea părinților şi locul de muncă, relațiile cu rudele, condițiile care li se asigură în familie, participarea lor la unele evenimente importante din viața familiei);

-cunoaşterea şi respectarea regulilor de comportare în diferite împrejurări (salutul la grădiniță, în ospeție, la despărțirea şi reîntâlnirea cu părinții, la masă şi sărbătorile familiale);

-formarea capacității de a întreține o conversație despre familia sa.

Al treilea grup de sarcini este direcționat spre realizarea concomitentă a procesului educativ de către adulți şi copii (conform obiectivelor prevăzute de programele grupelor respective). Împreună cu grădinița, familia este responsabilă de:

- respectarea drepturilor copilului (conform celor enumerate în Convenția internațională despre drepturile copilului);

- aspectul ei psihofiziologic, psihologic (motivațional, emoțional-volitiv, intelectual şi psihosocial);
- formarea copilului ca personalitate.

Succesul activității comune a grădiniței de copii şi a familiei, orientate spre educația copiilor preşcolari, depinde nu numai de gradul de înțelegere corectă de către pedagogi şi părinți a sarcinilor educației în general.

(Curriculum-ul educației copiilor în instituțiile preşcolare) p.14-15.

Efectuând aceste teste de diagnosticare am scos în evidență că personalitatea fiecărui preşcolar mare este la nivel normal de dezvoltare, n-am întâlnit nici o dereglare de personalitate, nici un copil bolnav de handicap mintal, idiotism etc. Dar în ceea ce priveşte dezvoltarea multilaterală a personalității preşcolarilor mari experimentați, aşi putea spune că nu toți o posedă. Cele mai esențiale cauze sunt atitudinea incorectă a părinților față de propriul "eu" al copiilor, o altă categorie este că părinții nu au timp de a se ocupa îndeajuns cu copilul.

Din punct de vedere psiho-pedagogic părinții nu țin cont de stilul cu care este educat copilul în familie, însă anume aceasta este important la formarea unei personalități armonioase.

Căci educația este un proces dialectic complex, de cunoştințe vechi cu metodele şi procedeele găsite odată şi stabilite pentru totdeauna.

Realitatea cu realizările ei uriaşe în sfera economică şi spirituală cer de la învățători şi părinți o minte ageră, căutarea permanentă a unor noi principii de educație a copilului, de a le crea copiilor condiții psihologice optime pentru dezvoltarea creativității ca: încrederea în sine, încurajarea, stimulând la copii buna dispoziție, creativitatea, emoțiile pozitive şi de a înlătura acele condiții care inhibă creativitatea: spiritul autoritar în familie, frica, teama, neîncrederea în sine, emoțiile negative, etc., atât în cadrul activităților cât şi în afara lor, în familie.

Trebuie să fim cât mai buni, de bun simț, mai omenoşi, mai delicați în raporturile noastre cu reprezentanții generației în creştere. Temelia fiecărui preşcolar se pune din fragedă copilărie.

Fără o dragoste părintească rațională şi sănătoasă, bază emotivă, morală şi intelectuală a personalității va fi nesigură. Acest adevăr părinții trebuie să-l cunoască încă înainte de a se hotărî să aibă un copil. Faptul de a-i fi dat viață unui copil nu înseamnă decât primul pas făcut pe drumul lung al destinului acestuia. Toți paşii următori vor fi legați într-un fel sau altul de problema dragostei părinteşti. Pe pământ au fost dintotdeauna şi vor exista încă multă vreme oameni care au destul temei, pentru a nu se socoti pe deplin fericiți. Unii din pricina unor defecte fizice sau psihice, alții din cauza lipsei unui om foarte apropiat cu care şi-ar împărți toate bucuriile şi necazurile, alții fiindcă nu au avut parte de o copilărie fericită. Dar oricum s-ar simți omul, oricât de întemeiate ar fi motivele sau de a socoti că nu a avut noroc în viață, el nu trebuie să-şi piardă curajul, tăria sufletească, ci să-şi caute activ un loc în viață. Numai aşa vor putea să țină piept loviturilor eventuale ale destinului.

"Tot ce-i mai bun să dăm copiilor" – este deviza timpurilor noastre.

Dar parcă poate fi ceva mai bun decât o dragoste părintească armonioasă, în care afecțiunea nemărginită față de copil se împleteşte organic cu o la fel de nemărginită grijă pentru destinul lui? Oare poate fi ceva mai bun decât o dragoste părintească fierbinte şi cumpătată în acelaşi timp, o dragoste mereu luminată de bunurile simțuri?

"Cel mai prețios cadou pentru copil este dragostea reciprocă dintre părinți"- Emanuel Kant.

II.2. Condițiile pedagogice de dezvoltare a capacităților creative la activitatea de desen cu copiii de vârstă preşcolară mare la etapa formativă

Experimentul formativ.

La acest experiment am lucrat 5 luni (noiembrie-martie).

Scopul: de a forma, de a dezvolta activitatea artistică.

Obiectivele:

De a forma şi dezvolta priceperi şi deprinderi, capacităţi creative de alcătuire şi redare a obiectelor.

Dezvoltarea priceperilor de redare corectă a formelor.

De a dezvolta priceperea de a aplica independent elemente, forme, obiecte, deprinderea de a lucra cu acuarela, carioca, creioanele.

Dezvoltarea capacităţilor creatoare, formarea sensibilităţii artistice în redarea unei compoziţii.

Programa experimentală este anexată în proiectele didactice (vezi anexele), unde sunt evidenţiate obiectivele, etapele prin ce, cum am organizat copiii, jocurile, distracţiile, activităţile pentru a dezvolta creativitatea la preşcolari.

În etapa a doua a cercetării, în scopul înlăturării pe cât e posibil a deficienţelor observate în cadrul primei etape a cercetării. Am încercat unele soluţii noi de formare a priceperilor şi deprinderilor şi dezvoltarea creativităţii la arta plastică.

În cadrul experimentului de formare s-a lucrat cu grupa experimentală de copii.

Ne-am străduit să organizăm experimentul sub formă de joc, prin dramatizarea poveştilor, organizarea excursiilor în natură (vezi anexele).

Am selectat unele jocuri populare ce ţin de îmbogăţirea reprezentărilor la arta plastică. Jocurile utilizate sunt următoarele:

- jocurile populare “Culorile”, “Dracul şchiop”, “Meşterii populari”, având următoarele obiective:

- cunoaşterea culorilor şi a nuanțelor de culori;
- aplicarea lor corectă în lucrările practice;

Reguli de joc: copiii trebuie să numească corect culoarea.

Desfăşurarea jocurilor (vezi anexele).

Acele activități îi captivează pe copii, la care pedagogul împreună cu copii parcă pentru prima dată descoperă necunoscutul pentru dânşii, dar de demult cunoscut lui ca ceva nou şi pentru el. Pentru pedagog este important să poată vedea faptele cunoscute, de fiecare dată în mod nou, însufleţirea în munca pedagogului este rezultatul cunoaşterii tot mai profunde a obiectului, iar pe de altă parte - a studierii tot mai profunde a cerințelor intelectuale ale copiilor.

A.S. Macarenco aprecia înalt capacitatea pedagogului de a visa împreună cu copiii, de a-i pasiona prin visul său, de a-i ajuta să vadă "bucuria de mâine".

Imaginația este unul din indicii după care *I.P. Pavlov* îi raporta pe oameni la tipul artistic sau gânditor. Desenând, copiii operează în special cu imagini (vizuale, auditive, motorii). Aceasta vorbeşte despre rolul mare în activitatea lui, a primului sistem de semnalizare, a reflectării plastice, a lumii. Gândirea plastică însă, este doar o parte a gândirii artistice.

Creația este strâns legată cu însuşirile personalității (caracterul, capacitățile, interesele), este nivelul superior al cunoaşterii şi nu se poate produce fără acumularea prealabilă a cunoştințelor.

În variantele de abordare şi analiza a creativității putem delimita trei direcții:

- accentuarea produsului creator;
- accentuarea procesului creator;
- accentuarea personalității creatoare.

Tratând creativitatea ca produs ne referim la rezultatul procesului de creație – el se concretizează prin ceva material: desene, aplicații, invenții din material

natural. Produsul este apreciat drept creativ dacă poate fi caracterizat prin originalitate şi utilitate socială. Originalitatea se exprimă prin noutate şi unicitate.

Pornind de la faptul că studiul nostru a avut ca obiectiv major analiza psiho-pedagogică a rolului dezvoltării creativității la arta plastică a copiilor de vârstă preşcolară mare, etapa formativă a investigației noastre a constat în însăşi dezvoltarea capacităților creative.

În grupele unde sunt create condiții psihologice optime centrate pe dezvoltarea personalității armonioase, creativitatea copiilor se dezvoltă mai intens. Creativitatea bazată pe învățământul formativ stimulează îndeosebi originalitatea, ca cel mai important indice definitoriu de creativitate şi elaborarea ca indice a creativității care ne indică capacitatea de a utiliza multiplele detalii necesare expresiei creative.

Sursele bibliografice ce au servit ca fundament ştiințific pentru investigația noastră afirmă în unison că întreaga strategie educațională trebuie subordonată dezvoltării creativității umane. Realizarea acestei strategii presupune în mod necesar un conținut informațional, care urmează să fie selecționat, structurat şi transmis în procesul de educație şi învățământ.

Capacitățile creative se formează la copii prin intermediul metodelor problematice de instruire. Copiii rezolvând diferite sarcini cu caracter de problemă îşi dezvoltă aşa capacități creative ca: folosirea unor ştiințe, priceperi şi deprinderi în situații netipice, nestandarde, stabilirea unor noi funcții a obiectelor, găsirea unor noi căi de rezolvare a exercițiilor, îmbinarea mijloacelor cunoscute în altele noi.

Formăm şi dezvoltăm capacități creative pentru ca copilul să fie apt, să fie participant activ al dezvoltării societății. Cunoştințele cât şi priceperile şi deprinderile nu permit ca copilul să se dezvolte-n mod deplin din punct de vedere creativ. Iată de ce e necesar de a forma şi de a dezvolta la personalitate capacitățile creative. La copii creăm în conştiință imagini corecte a fenomenelor, proceselor din realitatea înconjurătoare, dezvoltăm gândirea imaginativă, ca să-şi închipuie,

să-şi imagineze şi să creeze noi imagini. Dacă în cadrul instruirii nu apar şi nu se dezvoltă imaginația atunci nu are loc respectarea principiului dat.

Pentru a realiza mai eficient principiul dat e necesar ca limbajul pedagogului să fie destul de imaginativ, să se respecte, să utilizeze materiale intuitive care favorizează crearea imaginativă a copilului. Copiii trebuie să fie instruiți emoțional, creându-le imaginații reale ştiințifice. Imaginația creativă stă la baza gândirii creative. Dezvoltându-le imaginația, recurgem la analogii, la comparări, la descrieri detaliate a însuşirilor obiectelor, şi-n aşa mod creăm la copii imagini corecte. Mai întâi, copilul trebuie să cunoască deosebirea şi apoi să treacă la clasificare, apoi la modelarea obiectelor.

Premizele sau factorii psihologici, nivelul sau gradul de dezvoltare psihică a copilului este: imaginația, gândirea, memoria, interesul cognitiv, temperamentul, acele goluri şi capacități pe care le are copilul. Preşcolarii după natura lor sunt diverşi sau diferiți, pe unii parametri copiii au însuşiri aproximativ egale, corespunzător, preşcolarii pot fi plasați în grupe asemănătoare pe anumiți parametri. Astfel poate fi diferențiere față de învățătură după interesul cognitiv, după dezvoltarea de a gândi, după dezvoltarea creativității şi dezvoltarea vorbirii. De aceea organizarea muncii instructive se face în mod diferențiat.

Stimularea creativității este în demers complex ce cuprinde fenomene de activare, antrenare, cultivare şi dezvoltare a potențialului creator. În sistemul metodelor şi tehnicilor de stimulare a creativității s-au impus Brainstorming-ul şi Sinectica elaborate de *Alex Osborn şi Gordon* unde are la bază principiul amânării, evaluării critice, ideilor noi, asigurarea şi menținerea unei atmosfere favorabile producerii unor idei originale, neobişnuite. Sinectica presupune ca strategie dominantă asigurarea premizelor favorizate generării de idei şi produse noi prin utilizarea analogiilor, a metaforelor, a reuniunii unor elemente diferite şi aparent irelevante.

Stimularea, educarea şi antrenarea potențialului creator va conduce către formarea unor personalități creatoare într-un domeniu sau altul.

Jocul şi învățarea oferă copilului nenumărate prilejuri de a combina şi recombina reprezentările pe care le dispune propriile sale imagini, ascultând poveşti, basme, poezii, reconstruieşte mental principalele momente de narațiuni, le inversează, le omite, le amplifică şi inventează altele noi.

Copilul este capabil să obțină produse noi şi originale, chiar dacă sunt noi şi originale pentru el. Are capacitatea de a crea. Imaginația atinge apogeul dezvoltării sale. Copilul imaginează şi creează multe lucruri noi pentru că nu cunoaşte suficient relațiile dintre obiecte şi fenomene, şi ignorându-le ajunge la construcții neobişnuite. Imaginația dezvoltă la această vârstă, funcțiile de completare care dau posibila înțelegere a unei situații ambigui sau laconare. Rolul ei la această vârstă este atât de mare încât unii autori, au considerat că o serie de conduite îşi i-au sursa în imaginație.

În activitatea creatoare a copilului preşcolar participă nu doar imaginația, ci şi elementele de ideație, idee, capacități de figurare, deprinderi şi priceperi, pot fi evidențiate mai bine în desenele copiilor (vezi anexele). În tratarea problemei instruirii şi dezvoltării creativității este necesar de avut ca suport următoarea considerație: drept bază a instruirii de dezvoltare serveşte conținutul ei, de la care derivă metodele şi mijloacele organizării instruirii. Această considerație e caracteristică viziunilor lui *L.S. Vîgotskii şi D.B. Elconin*: "Pentru noi, - scrie *Elconin* – importanță primordială a avut gândul lui *Vîgotskii*, despre aceea că instruirea îşi realizează rolul său primordial în dezvoltare, înainte de toate, prin conținutul cunoştințelor acumulate" – *V.V. Davîdov*.

Pe parcursul activităților a domnit o atmosferă de lucru plăcută.

Datorită desfăşurării activităților noi am putut obține rezultate înalte, am realizat obiectivele înaintate.

Activitățile au început cu momente de surprize, cu ghicitori, cu jocuri, cu cuvântul artistic din folclor. Copiii s-au încadrat activ în activități, şi-au manifestat ingeniozitatea, imaginația, au avut un interes deosebit față de arta plastică, domnea permanent o atmosferă de înviorare, copiii fiind antrenați mereu în diferite

activități. Ceea ce ne-a oferit posibilitatea să realizăm obiectivele educației, urmând drumul de creştere a reprezentărilor în domeniul artei plastice.

II.3. Determinarea nivelului de dezvoltare a capacităților creative la etapa finală

Experimentul de control.

A treia etapă a experimentului o constituie experimentul de control, care este în realitate o etapă de evaluare a priceperilor şi deprinderilor creative la arta plastică.

Etapa finală a experimentului a avut drept scop controlul calității formării priceperilor şi deprinderilor creative la arta plastică. Pentru realizarea acestui scop s-au utilizat aceleaşi probe ca şi în experimentul de constatare, cu scopul

determinării unor procedee de reflectare artistico-plastică a obiectelor apelând la diferite mijloace: culoare, formă, compoziție.

Desfăşurarea activităților (vezi anexa).

Rezultatele sunt repartizate după criteriile:

nivelul înalt – copiii au înțeles corect regulile, redând corect forma şi culoarea obiectului. Au îndeplinit lucrarea foarte bine, cu acuratețe, este deosebită de celelalte lucrări, au folosit diferite elemente de ornamentare.

nivelul mediu – copiii au înțeles regulile, au redat bine forma obiectului, dar nu atât de reuşit. Lucrările sunt îndeplinite bine, dar nu au nimic specific ca să le deosebească de celelalte, au folosit diferite elemente de ornamentare.

nivelul scăzut – au comis unele greşeli redând forma, culoare obiectului. Lucrările sunt slab îndeplinite, au folosit foarte puține elemente de ornamentare.

Respectiv criteriilor pe care le-am înaintat putem observa nivelul reprezentărilor.

Rezultatele probelor în procente sunt date în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

Grupa	Nivelul înalt	Nivelul mediu	Nivelul scăzut
Experimentală	100%	180%	20%
Control	90%	160%	50%

Analiza comparativă a rezultatelor obținute în urma cercetării nivelului de dezvoltare a creativității la arta plastică în grupa experimentală.

Rezultatul probelor numărului de copii sunt date în tabelul nr. 3.

Tabelul nr. 3

Grupa	Nivelul înalt	Nivelul mediu	Nivelul scăzut
Experimentală	10	18	2
Control	9	16	5

Modificări esențiale față de prima etapă a experimentului s-au observat în etapa de control, în ceea ce priveşte stadiul de formare a deprinderilor şi priceperilor la arta plastică în grupa experimentală. S-a mărit numărul de copii ce posedă deprinderi de bază în grupa experimentală cu 2 copii, iar în grupa de control numărul de copii ce posedă deprinderi de bază a rămas acelaşi. S-a mărit şi numărul de copii ce dispun de reprezentări stabile (în grupa experimentală cu 5 copii), iar în grupa de control au rămas tot acelaşi număr, la nivelul scăzut s-a redus cu 7 copii.

De asemenea am încercat să demonstrez veridicitatea ipotezei înaintate şi a metodelor folosite.

III. Concluzii

Considerăm că cele expuse în lucrarea de față va contribui la soluționarea în complex a problemei rolului dezvoltării creativității la arta plastică.

În lucrarea dată ne-am propus ca scop să ridicăm nivelul de dezvoltare a creativității la arta plastică, şi am observat că la acele activități de artă plastică unde metoda de bază a fost jocul, organizarea eficientă a activităților de artă plastică. Am obținut rezultate înalte: copiii erau activi, se simțeau liber, lucrările practice le reuşeau foarte bine.

Am folosit diverse metode şi procedee de organizare datorită cărora am obținut rezultatele dorite, însă la acest capitol mai avem mult de lucrat. Starea lucrurilor ne demonstrează că trebuie de urgentat experimentul formativ şi este nevoie de alcătuirea indicațiilor şi publicarea unei culegeri de activități creative.

Vârsta preşcolară mare este o etapă determinatoare. Flexibilitatea, fluența, imaginația, ingeniozitatea, senzitivitatea înaltă la această vârstă determină posibilitățile potențiale ale dezvoltării multilaterale ale copilului.

Rezultatele copiilor la vârsta preşcolară mare servesc ca bază a reuşitei din clasele de mai apoi. La sfârşitul vârstei preşcolare mari la copil trebuie să persiste dorința de a învăța, trebuie să ştie a învăța corect şi să aibă încredere în propriile puteri.

Copilul este un subiect activ de cunoaştere, ce absoarbe cu nesaț informația ce i-o propune pedagogul, el trebuie să fie pregătit de a primi din ce în ce un volum mai mare de cunoştințe. Sarcina principală a maturilor este de a crea condiții optime de descoperire şi realizare a posibilităților lui creative şi de a se lua în vedere individualitatea fiecărui copil. *(Voronova A.D.)*

IV. Anexe

Anexa nr. 1

Răspunsurile anchetei

1. La activitățile de artă plastică mai des folosesc jocul popular “Culorile”. Mai des folosesc acest joc, fiindcă copiilor le place mult, sunt activi în cadrul acestui joc, li se creează o bună dispoziție.
2. În afara activităților organizăm cu copiii jocurile populare mobile: “Gâşte, lebede”, “Bagheta fermecată”.
3. La activitatea de artă plastică copiii sunt activi, se simt liber, nu se blochează psihologic, lucrează cu multă străduință şi le reuşeşte foarte bine.

4. Organizăm activitățile după curriculum-ul preşcolar, însă ducem lipsă de ghizi metodici la tema “Creativitatea”.
5. Selectăm planul după anumite criterii, şi anume:

- după particularitățile de vârstă;
- după particularitățile psihice ale copiilor.

6. Pentru dezvoltarea capacităților creative la arta plastică organizăm activități combinate, creăm condiții psihologice optime ca: încurajarea, buna dispoziție, emoții pozitive, stimulăm creativitatea având în considerație particularitățile de vârstă a fiecărui copil individual.

Anexa nr. 2

Jocul popular “Culorile”.

Acest joc are drept scop de a învăța culorile, nuanțele culorilor.

Reguli de joc: copiii trebuie să numească numai acele culori care sunt pe îmbrăcămintea, încălțămintea lor. Dacă nu are culoarea numită de un copil şi tocmai el este întrebat, atunci iese din joc. Acel copil rămâne învingător, care a rămas în joc ultimul.

Desfăşurarea jocului:

Un copil spune:

- “Am o călimară cu trei culori: albastru, alb, negru;

  Dar, tu alb, ai în călimara ta?

- Da, am!”

Jocul continuă de la acel copil care a zis că are culoarea albă în călimara lui.

“Am o călimară cu cinci culori: roşu, galben, verde, alb, sur;

- Dar, tu galben ai în călimara ta?

- Galben, n-am!”

În aşa mod jocul continuă.

Anexa nr. 3

Jocul popular “De-a baba-oarba”.

Acest joc are drept scop de a determina unele procedee de reflectare artistico-plastică, a obiectelor apelând la diferite mijloace: culoare, formă, compoziție.

Reguli de joc: răspunsul să fie cât mai argumentat şi însoțit de desene.

Desfăşurarea jocului:

Pe o masă sunt puse diferite obiecte: măr, prună, pară, morcov, roşie, piersică, nucă, sfeclă, gutuie, ceapă, castravete, ou.

Unui copil i se leagă ochii cu un fular, el trebuie să se apropie de masă şi să aleagă un obiect. Obiectul ales de el trebuie să spună ce este, după pipăit. Dacă

ghiceşte ce obiect a ales, atunci are dreptul să deseneze acest obiect. Tot aşa fiecare copil alege câte un obiect, apoi îl desenează.

Anexa nr. 4

Jocul popular "Paparuda".

Acest joc are drept scop de a determina combinarea culorilor, varietatea şi frumusețea formelor, elementelor decorative, specifice pentru ornamentare.

Regula jocului:

Fiecare obiect desenat să aibă ceva specific, ce-l deosebeşte de celelalte obiecte.

Desfăşurarea jocului:

Copiii adunați în cerc cântă, sar în sus, iar "Paparuda-regină" trece pe la fiecare – imitând acțiunea – udatul cu ulciorul; în acest moment copiii cântă:

"Paparudă-rudă,

Vino de mă udă.

Udă cu ulciorul

Să crească feciorul,

Udă cu găleata

Ca să crească fata”.

Apoi, după ce s-au jucat, li s-a propus să deseneze ulcior pentru paparudă.

Anexa nr. 5

Jocul popular “Dracul şchiop”.

Acest joc are drept scop de a cunoaşte culorile şi antrenarea memoriei verbal-logice.

Reguli de joc:

Dacă culoarea este prinsă de “Dracul şchiop”, atunci ea trece în împărăția lui, dar dacă nu este prinsă, vine înapoi la mama şi-şi schimbă culoarea.

Desfăşurarea jocului:

Copiii se aranjează în cerc; un copil este numit “mama”; alt copil – este numit “dracul şchiop”. Ceilalți copii rămaşi sunt culorile. Fiecare copil ține locul unei culori şi numai a unei singure culori (roşu, galben, verde, alb, oranj, sur ş.a).

Jocul începe cu:

- Boc, boc, boc!
- Cine bate?
- Eu, Dracul-şchiop.
- Ce caută, Dracul-şchiop?
- Culori!
- Ce culori?
- Galben!!!

Care copil reprezintă culoarea numită de Dracul-şchiop, aleargă, iar acesta – după el. Dacă culoarea este prinsă, atunci ia culoarea în împărăția lui.

Jocul se sfârşeşte atunci când toate culorile trec în împărăția Dracului-şchiop.

Anexa nr. 6

Jocul popular "De-a meşterii populari".

Acest joc are ca scop însuşirea diferitor forme, elemente decorative specifice pentru ornamentarea obiectelor populare.

Reguli de joc:

Obiectul confecționat, desenat să aibă un semn ce-l va deosebi de alt obiect.

Desfăşurarea jocului:

Educatorul va fi "Patronul", iar copii – "meşterii populari". Patronul va primi lucrările şi le va aprecia.

În timpul desfăşurării activității copiii îşi îmbracă şorțulețele, mânecuțele, iau toate cele necesare pentru lucru simțindu-se adevărați "meşteri populari". Pe

parcurs “meşterii” se apropie din când în când de “patron”, sfătuindu-se în privința înfrumusețării obiectului popular.

La sfârşit “patronul” apreciază fiecare copil şi fiecare lucrare, primeşte lucrările.

Anexa nr. 7

Ce învață copiii atunci când se joacă?

- *Învață să-şi controleze, să-şi coordoneze mişcările.*

Pentru a obține efectul dorit de la o jucărie copilul este dispus să repete de zeci de ori o mişcare, reuşind în final o coordonare perfectă.

- *Îşi dau seama cum funcționează lucrurile.*

În cursul experiențelor cu diferite tipuri de jucării, copilul învață despre cauze şi efecte şi cum pot fi acestea stăpânite.

- *Învață cuvinte şi idei noi.*

Folosind diferite tipuri de jucării copilul învață despre greutatea lucrurilor, volumul lor sau despre calități ale diverselor materiale din lumea care îl

înconjoară, precum şi modalităţi de folosire a lor, activităţi ce pot fi desfăşurate cu ele.

- *Îşi dezvoltă creativitatea.*

Jocul le oferă copiilor posibilitatea să încerce noi tipuri de comportament pentru o mai completă înţelegere a lumii înconjurătoare.

- *Îşi folosesc imaginaţia.*

Imaginile noi, cărţile cu poveşti, mai neobişnuite, stimulează imaginaţia şi îi fac pe copii să sesizeze şi apoi să aprecieze frumosul în viaţă în formele cele mai diferite.

- *Rezolvă situaţii-problemă.*

Preocupaţi sau nu de rezultatul final, copii reuşesc prin experimente repetate să găsească căi inedite de rezolvare a problemelor.

- *Învaţă cum să coopereze cu alţii.*

Regulile pe care trebuie să le respecte în timp, ce se joacă îi pregătesc pe copii pentru o integrare familială şi socială ulterioară.

Anexa nr. 8

Proiect didactic

Tema: Gospodăria

***Textul literar*: Veverița – Rița de Agnesa Roşca**

Tipul activităţii – predare-învăţare

Grupa pregătitoare 6-7 ani.

Obiective de referință:

Domeniul cognitiv

- Dezvoltarea imaginației. Dezvoltarea priceperilor de a combina reprezentările şi de a le îmbina în situații de joc.

Domeniul verbal

- Extinderea bagajului de cuvinte în baza perceperii desenului, a interacțiunii dintre oameni şi vietăți. Dezvoltarea vorbirii cursive.

Domeniul socio-afectiv

- Dezvoltarea emoțiilor pozitive, formarea trăsăturilor de caracter, a dorinței de a ajuta pe cei vârstnici, de a respecta munca altora.

Domeniul psiho-motor

- Dezvoltarea activității grafice şi a musculaturii fine.

Obiective operaționale:

1. Să recunoască şi să numească animalele sălbatice
2. Să ghicească ghicitori
3. Să utilizeze în vorbire cele mai frumoase expresii despre veveriță
4. Să asculte atent textul Veverița – Rița de Agnesa Roşca
5. Să povestească despre felul cum gospodăresc ei
6. Să participe activ la reproducerea desenului
7. Să recite poezii cunoscute despre veveriță
8. Să memorizeze proverbe
9. Să deseneze în ramă animalele sălbatice care trăiesc în pădure şi cele domestice

Strategii didactice: Moment de surpriză, conversația, povestirea, reproducerea, lectura, memorizarea proverbelor, lectura imaginii, exerciții de desen, jocuri.

Materiale didactice: Albumul, cariocile, cartea, setul de tablouri: animale sălbatice şi cele domestice.

Desfăşurarea activității

Etapele activității	Ob	Activitatea educatorului	Activitatea copiilor	Evaluarea
1. Momentul surpriză	O1 O2	Se aud bătăi în uşă; vine în ospeție o veveriță. Aduce un colet pentru copii cu ghicitori şi le propune copiilor: "Prin copac sare dar nu e pasăre" (veverița). "Mititică, sprintenică şi cu blana frumuşică" (veverița).	Ascultă bătaia în uşă, se bucură de surpriză. Ghicesc ghicitorile.	Verificarea cunoştințelor anterioare.
2. Conversația	O2	Demonstrează setul de tablouri. Animalele sălbatice şi domestice. De ce le numim domestice şi de ce sălbatice? Cu ce se hrănesc iarna şi vara? Unde trăiesc?	Privesc, le numesc, răspund la întrebări. Povestesc cu ce se hrănesc, iarna, vara, unde trăiesc ele, unde îşi construiesc casa.	Urmărirea vorbirii cursive
3. Lectura	O4	Se citeşte conținutul textului Veverița – Rița de Agnesa Roşca.	Ascultă atent.	
4. Reproducerea după întrebări	O4 O6	Cum se numeşte textul? Cum este Veverița – Rița? Care sunt celelalte personaje? V-a plăcut povestea? De ce?	Reproduc textul, desenul, răspunzând la întrebări.	Urmărirea pronunției corecte.
5. Jocul: "Cine şi unde trăieşte".	O2	Propune jocul "Cine şi unde trăieşte". Pe masă sunt tablourile cu animalele cele sălbatice şi domestice, se arată tabloul, se pune întrebarea: Unde trăieşte? Cum se numeşte căsuța?	Privesc şi răspund. Căsuța veveriței-scorbură; a ursului-bârlog; a vulpii-vizuină. Fac descrierea veveriței. (Este mititică, sprintenă, roşcată, are coada lungă şi pufoasă).	Urmărirea vorbirii cursive.
6. Povestirea	O5	Propune să povestească despre cum îşi ajută părinții în gospodărie.	Fiecare povesteşte ce lucru îndeplineşte acasă, cum îşi ajută părinții.	
7. Recitarea	O6	Propune să recite poezii cunoscute.	Recită expresiv poezia "Meşterița" de L. Deleanu. Am o foarfecă şi un ac Şi de toate ştiu să fac. Ştiu să-mi cos un buzunar,	Urmărirea expresivității vorbirii

			Ştiu ciorapii să-mi repar. Cum vedeți, sunt încă mică, Dar fac totul singurică.	
8	O5	Povesteşte despre hărnicie, propune spre audiere poezia "Albinuțele" de G. Vieru. "N-au răgaz să stea la vorbă, Albinuțele-surori Una-n deal şi alta-n vale, Tot o fugă printre flori. Iar când vine seara iarăşi Şi când iar se strâng ciopor, Plin cu miere, făguraşul Luminează casa lor".	Ascultă atent.	
9. Memorizarea	O8	Propune spre memorizare proverbul: Cine-i harnic şi munceşte are tot ce vrea, lui nimica nu-i lipseşte, când e iarna grea. Ce vedeți în imagine? Unde se află veverița? Ce ține veverița? Cum şi ce putem spune despre veveriță?	Memorizează proverbul. Ascultă atent, reproduc imaginea, răspund la întrebări	Verificarea cunoştințelor
10. Lucrul grafic		Dă însărcinarea de a desena animalele care trăiesc în pădure şi cele domestice preferate de copii.	Lucrează în album, selectează culorile corespunzătoare blănii animalelor	Urmărirea creației grafice. Lucrările fiecărui copil sunt apreciate şi fiecare copil încurajat.

Anexa nr. 9

Proiect didactic

Tema: "Pacea şi prietenia"

Tipul lecției – predare-învățare

Grupa pregătitoare 6-7 ani

Obiective de referință

Domeniul cognitiv

- Dezvoltarea creativității verbale. Priceperea de a face analize şi concluzii.
- Stimularea dorinței de a întreține o discuție. Îmbogățirea şi activizarea vocabularului.

Domeniul socio-afectiv

- Educarea sentimentului de mândrie pentru țară, plai natal.

Domeniul psiho-motor

- Priceperea de a realiza o creație grafică în spațiul liber pe foaie de desen. Dezvoltarea musculaturii fine.

Obiective operaționale

1. Să compătimească şi să dea o povață
2. Să povestească cursiv despre prietenii din grupă şi de acasă
3. Să cunoască proverbe despre prietenie
4. Să lectureze imagini
5. Să asculte atent opera literară
6. Să reproducă după întrebări
7. Să pronunțe corect şi să utilizeze în vorbire cuvintele puțin cunoscute
8. Să facă concluzii

9. Să pună întrebări

10. Să deseneze din imaginație

11. Să descrie verbal creația grafică

Strategii didactice: Moment de surpriză, conversația, lectura legendei, recitarea poeziei: ”Patria mea” de M. Gaitan. Creații grafice ale copiilor.

Materiale didactice: Jucării pentru momentul de surpriză, albumul, conținutul legendei, carioce.

Desfăşurarea activității

Etapele activității	Ob.	Activitatea educatorului	Activitatea copiilor	Evaluarea
1. Momentul de surpriză	O1 O2	Aduce în grupă cîte un personaj – jucărie, care se plîng că nu au prieteni şi nici nu ştiu cum să prietenească. Comentează dispoziția, starea sufletească a personajelor şi în acelaşi timp propune copiilor să le spună ce înseamnă prietenie şi să povestească despre prietenii lor.	Urmăresc dispoziția personajelor, le compătimesc. Povestesc cursiv despre prietenii lor din grupă şi de a acasă. Comunică, dau povață jucăriilor cum ar putea ele să prietenească sau cum să-şi facă prieteni. Se joacă cu personajele-jucărie.	Urmărirea vorbirii corente
2. Jocul didactic: cine spune mai multe proverbe despre prietenie		Anunță condiția jocului. Cine numeşte proverbul primeşte un cerculeț roşu, galben, albastru.	Numesc proverbele despre prietenie. Omul fără prieteni e ca stânga fără dreapta. Cine a aflat un prieten adevărat, acela o comoară a câştigat. Aurul se încearcă în foc, iar prietenul la nevoie. Prietenii nu se cumpără cu bani. Să te fereşti de omul cu fața de prieten, şi cu palma de duşman. Un singur duşman e destul să dărâme ce au făcut o mie de prieteni. Fă-ți prieteni noi dar nu-i uita pe cei vechi.	
3. Lucrul în album	O.4	Propune copiilor să lectureze imaginea şi să răspundă la întrebări: 1. Ce este redat pe imagine?	Contemplează imaginea. Numesc obiectele din imagine. Comunică. Pun întrebări. Răspund la întrebări.	Urmărirea interesului față de imagine

		2. Cine credeți că a construit cetățile? 3. Ce ştiți despre cetăți? 4. Sunt cetăți la noi în Moldova?		
4. Lectura legendei: Ce este mai tare decât cetățile.	O.5 O.6 O.7	Citeşte legenda.	Ascultă atent legenda.	Urmărirea vorbirii coerente şi a pronunției corecte.
5.	O.5 O.8 O.9	Reproducerea legendei după întrebările: 1.Ce i-a spus voievodul fiului său înainte de moarte? 2.Ce a reuşit fiul voievodului să facă în anii de domnie? 3.Dar ce n-a reuşit? 4.Ce sfat i-a dat bătrânul sihastru domnitorului? 5.Ce concluzii putem face ascultând această legendă? 6.Cum credeți şi-a iubit țara fiul voievodului? 7.Ce este mai tare decât cetățile? 8.Ce înseamnă să-ți iubeşti patria?	Reproduc, răspunzând la întrebări. Utilizează în vorbire cuvintele puțin cunoscute. Pun întrebări ce țin de text. Povestesc cursiv despre țară, plaiul natal. Fac concluzii. Prietenia este mai tare decât orice, mai tare decât cetățile.	Urmărirea reacțiilor afective.
6. Recitarea poeziei Patria mea de către educator.	O.10	Recită expresiv poezia: Am întrebat pe mama mea. Ce înseamnă mamă Patria? Aud mereu acest cuvânt E casă, cer, este pământ? Şi chipul mamei a-nflorit la câte oare s-a gândit. Priveşte tot ce te înconjoară E Patrie, e leagăn, Țară!	Ascultă atent poezia, pun întrebări, exemple. Cum a-nflorit chipul mamei? Dar la ce oare s-a gândit? Îşi spun cât de mult iubesc țara, plaiul natal, prietenii, tot ce este bun şi frumos pe lume.	
7. Creațiile grafice	O.11 O.2 O.4	Propune copiilor să deseneze o imagine din creația proprie: să deseneze prietenii sau alte variante ce țin de tema pusă în discuție. Ascultă şi observă creațiile grafice ale copiilor. Stimulează şi apreciază împreună cu personajele – jucării, creațiile grafice şi verbale ale copiilor.	Desenează, comunică, se ajută reciproc. Povestesc cursiv cele descrise. Apreciază creațiile colegiilor.	Urmărirea îndeplinirii creațiilor grafice. Fiecare copil este încurajat şi fiecare lucrare apreciată.

V. Bibliografia

1. Andre de Peretti. Educația în schimbare. S.H. Iaşi. 1986.
2. Nicolae Oprea. Colaborare şi educație. Lumina, 1991.
3. Zinaida Tărîță. Stimularea creativității copiilor ciclului primar, 1993.
4. Maria Călcîi, Stela Cemortan. „ Dezvoltarea creativității la preşcolari". Chişinău Universitas 2001.
5. Curriculum-ul educației copiilor în instituțiile preşcolare de diferite tipuri. Chişinău 1997.
6. Chirev A. „Dezvoltarea copilului prin joc, învățare, muncă." Bucureşti 1964.
7. „Desenul, modelajul şi lucrul manual în grădinița de copii." Îndrumări metodice. Bucureşti 1965.
8. Elconin D.V. „Psihologia jocului." Bucureşti 1975.
9. Fleorina E.A. „Jocul şi jucăria." Bucureşti 1976.
10. „Jocul ca parte componentă a procesului de instruire şi educație." revista „Pedagogul". N3 1991
11. Teplov B.M. „Voprosî hudojestvennogo vospitania." Moscva 1947.
12. Vitaev T.V. „Razvitie tvorcescogo voobrajenia." Buriatia 1966.
13. Saculina N.P. „Risovanie v doşcolinom vozraste. M.P. 1965.
14. Kosminskaia V.B. Haledova. „Osnovî izobrazitelinogo iscustva i metodica rucovodstva izobrazitelinîh deiatelinostei." Moscva 1987.
15. Vîgotskii L. S. "Voobrajenie i tvorcestvo v şk. vodr." M. L. 1930.
16. Ananiev B. G. „O sootnoşenii sposobnostei i odarionnosti v sb." Problemî sposobî. Moskva 1962.
17. Measişcev V. N. „Problemî sposobnostei" Moskva 1962.

18. Rîbalko E. F. „Sklonnosti i sposobnosti” L. – 1962.

19. „Valorificarea patrimoniului național în educație şi instruire. Materialele conferinței ştiințifice. Chişinău 11-13 decembrie” 1996.

20. Nestor, Iacob Marius, „Creativitatea”, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1980.

21. Ovidiu Bădina, Octavian Neamțu „Mecanismul cercetării. Considerații psihologice asupra scientismului. Contribuții la teoria şi practica organizării ştiințifice”. Bucureşti Ed. Politică, 1970.

22. Roco Mihaela, „Creativitatea individuală şi de grup – studii experimentale”. Bucureşti, Ed. Academiei Române, 1979.

23. Roşca Alexandru, „Creativitatea”, Bucureşti, Centrul de Informare şi Documentare în Ştiințele Sociale, 1973.

24. Teodorescu Barbu, Nicolae Iorga şi educația maselor. Bucureşti, Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă, 1967.

25. Ioan Bontaş, „Pedagogie”, Ed. ALL Educational S.A. 1998